

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
TEKNIIKAN JA LIIKENTEEN ALA

EKOKOMPASSIN VALTAKUNNALLISEN AUDITOINTIMALLIN KEHITTÄMINEN

TEKIJÄ: Jani Paukkonen

Koulutusala Tekniikan ja liikenteen ala			
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Ympäristötekniikan tutkinto-ohjelma			
Työn tekijä(t) Jani Paukkonen			
Työn nimi Ekokompassin valtakunnallisen auditointimallin kehittäminen			
Päiväys	14.12.2018	Sivumäärä/Liitteet	39/6
Ohjaaja(t) Merja Tolvanen, yliopettaja ja Teemu Räsänen, lehtori,			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Suomen Luonnonsuojeluliitto, SLL, Elina Mähönen, kansallinen koordinaattori ja Heidi Salonen, kansallinen koordinaattori			
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tilaus oli Suomen Luonnonsuojeluliiton tarve auditointijärjestelmän kehittämistyölle, sillä PK-yrityksille tarkoitettu ISO 14001:2015 standardista kevennetty ympäristöjärjestelmä Ekokompassin koordinoituvastuu siirtyi Helsingin kaupungilta Suomen Luonnonsuojeluliitolle vuonna 2018. Samalla Ekokompassin lanseerausta on lähdetty suunnittelemaan koko Suomen kattavaksi ympäristöjärjestelmäksi kaikille organisaatioille sopivaksi huolimatta näiden toimialasta. Uudistuksen myötä kehittämistyötä tarvitaan monella osa-alueella, kuten auditointijärjestelmän suhteen. Ulkoisella auditoinnilla todennetaan organisaation Ekokompassi- ympäristöjärjestelmän asettamien kriteereiden toteutuminen.</p> <p>Kehittämistyö alkoi lähdemateriaalin hankinnalla, johon kuului kaikki Ekokompassin materiaali liittyen auditointiin, kuten auditoidijien valintakriteerit ja koulutus. Lisäksi tutustuttiin Norjan ja Ruotsin kansallisiin ympäristöjärjestelmiin, niin näiden kotisivuilta löytyvään materiaaliin kuin avainhenkilöiden kanssa käydyissä sähköpostikeskusteluissa saatuihin tietoihin.</p> <p>Kehittämistyön tuloksena syntyi Ekokompassin auditointijärjestelmän menettelytapaohje, jossa käsitellään auditoidijien valintakriteereitä, auditoidijien koulutusta, auditointiprosessiin liittyvää riskienhallintaa ja jatkuvatoimisen kehittämisen periaatteita. Kehittämistyön tuloksena syntyneen menettelytapaohjeen pohjalta on auditointityöryhmän hyvä jatkaa auditointiin liittyvien toimintaperiaatteiden kehittämistyötä.</p>			
Avainsanat Ekokompassi, ympäristöjärjestelmä, auditointi, ympäristöjohtaminen, kansallinen ympäristöjärjestelmä			

Field of Study Technology, Communication and Transport			
Degree Programme Degree Programme in Environmental Technology			
Author(s) Jani Paukkonen			
Title of Thesis Development of Ekokompassi` s National Auditing Model			
Date	14 December 2018	Pages/Appendices	39/6
Supervisor(s) Ms Merja Tolvanen, Principal Lecturer and Mr Teemu Räsänen, Lecturer			
Client Organisation /Partners The Finnish Association for Nature Conservation, Ms Elina Mähönen, National Coordinator and Ms Heidi Salonen, National Coordinator			
<p>Abstract</p> <p>This thesis met the need to represent the need of the Finnish Association for Nature Conservation to develop Ekokompass´ s auditing system for SMEs. The coordination responsibility of Ekokompassi as the convenient version of the environmental management system of the standard 14001:2015 for SMEs had been granted for the Finnish Association for Nature Conservation during 2018. Simultaneously, the plan has been to introduce Ekokompassi as an official environmental management system in Finland, which can be used in any industry irrespective of their operating field. One of the needs due to this nationalization was to develop the auditing system for Ekokompassi, which was also the aim of this study.</p> <p>The thesis began with the acquisition of study material including Ekokompass´ s information related to auditing, such as auditor selection criteria and training. In addition, information on the national environmental systems in Norway and Sweden were obtained from their websites and in e-mail conversations with key persons.</p> <p>The outcome of the thesis was a manual for the Auditing System of Ekokompass, which deals with auditor selection criteria, auditor training, risk management related to the audit process and the principles of continuous development by the team for developing the auditing system. The findings of this thesis suggest that the team of developing the auditing system should continue the development work of the manual based on the field experiences.</p>			
Keywords Eco-compass, environmental management, auditing, national environmental system			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	EKOKOMPASSI KANSALLISESTI TOIMIVAN PK-YRITYKSEN YMPÄRISTÖOHJELMA	7
2.1	Pääkaupunkiseudun yhteishanke – startti kansalliselle ympäristöjärjestelmälle.....	7
2.2	Ekokompassin kansallistamisen tuomat kehittämistarpeet.....	8
2.3	Ekokompassi valtakunnalliseksi ympäristöjärjestelmäksi vuoden 2019 alusta	10
2.4	Ekokompassi-auditoijien tämän hetkiset kriteerit.....	11
2.5	Ekokompassi-auditointijärjestelmän jatkuvatoiminen kehittäminen	12
3	YMPÄRISTÖ- JA LAATUJÄRJESTELMIEN AUDITOINTIKÄYTÄNTÖJÄ.....	13
3.1	Finas.....	13
3.2	Kiwa Inspecta.....	14
3.3	The Swedish Environmental Base, SEB – Ruotsin kansallinen ympäristöjärjestelmä	14
3.4	Eco-Lighthouse, ELH – Norjan kansallinen ympäristöjärjestelmä	15
4	KEHITYSTYÖN TULOKSIA EKOKOMPASSIN AUDITOINTIKÄYTÄNTÖIHIN	16
4.1	Lähtökohta auditointijärjestelmän kehittämistyölle	16
4.2	Auditointijärjestelmän kehittämistyö	17
4.2.1	Standardi ISO 14001:2015 Ekokompassin taustalla.....	18
4.2.2	Standardi ISO 19011:2018 Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet Ekokompassin taustalla	19
4.3	Kehittämistyön tulokset	20
4.3.1	Auditoijien valintakriteerit ja koulutus.....	21
4.3.2	Ekokompassin auditointiprosessi	21
4.3.3	Auditointijärjestelmän jatkuvatoiminen kehittäminen	22
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	24
5.1	Kehitystyön tulosten pohdinta	24
5.2	Auditointijärjestelmän kehittämis ehdotuksia	24
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	25

1 JOHDANTO

”Ympäristö vaikuttaa mieleen. Toimimme joka hetki osana niin fyysistä, sosiaalista kuin kulttuuristakin ympäristöömme. Se vaikuttaa hyvinvointiimme niin mahdollisuuksina kuin rajoituksinakin ” (MIELI 2018, 11). Tiedeykkösen toimittaja Pasi Toiviaisen kirja, *Ilmastonmuutos Nyt*, vuodelta 2007, on ympäristötutkija Panu Pihkalan mukaan ensimmäisiä suomenkielisiä teoksia, jossa puhutaan ensimmäistä kertaa laajemmin ympäristöahdistuneisuudesta (YLE AREENA 2017, 11). Nyt, 2000-luvulla elämme siis aikaa, jonka yhtenä uutena, julkisuutta saaneena ilmiönä voidaan pitää ympäristöahdistuneisuutta. Tämä globaalisti levinnyt ilmiö pohjautuu kasvaneeseen ympäristöhyvinvoinnin arvostamiseen ja ympäristömme heikentyneen tilan huomioimiseen. Ympäristön heikentynyt tila jaetaan yleensä kahden vastuupiiriin, kuluttajat ja teollisuus. Kuluttajien vastuu ympäristöasioista on usein ristiriitainen, sillä kulutustottumuksemme ovat markkinointiviestinnän ohjaamat ja toimeksiantajana toimivat teolliset toimialat, jotka pyrkivät jatkuvaan liiketaloudelliseen kasvuun. Tämä kuluttajien ja markkinoijien sekä teollisten toimijoiden kesken jaettava vastuu ympäristöasioista aiheuttaa ristiriidan, joka yksilötasolla voi herättää syyllisyyttä ympäristön heikkenevästä tilasta ja johtaa joidenkin kohdalla jopa 28.11.2017 Tiedeykkösessä käydyssä radiokuunnelmassa puhuttuun ympäristöahdistuneisuuteen.

On siis perusteltua kuluttajien ympäristövastuuvalistuksen lisäämisen ohella lisätä myös organisaatioiden ympäristövastuuta. Ympäristönsuojelulaki (527/2014) velvoittaa muun muassa ensimmäisen luvun ensimmäisessä pykälässä, kohdassa 2) *turvata terveellinen ja viihtyisä sekä luonnontaloudellisesti kestävä ja monimuotoinen ympäristö, tukea kestävää kehitystä sekä torjua ilmastonmuutosta* (527/2014, 1 §). Kansainvälisten organisaatioiden ympäristötavoitteet esitetään usein yrityksen kotisivuilla julkaistussa ympäristöpolitiikkaosiossa. Ympäristöpolitiikan luominen on organisaatiolle osa ympäristöjärjestelmän käyttöönottoa. Maailmanlaajuinen Kansallisten Standardisoimisjärjestöjen liitto ISO (International Organization for Standardization), on laatinut ISO 14001:2015 ympäristöjärjestelmästandardin, joka osoittaa vaatimukset ja soveltamisohjeet ympäristöasioiden hallintaan.

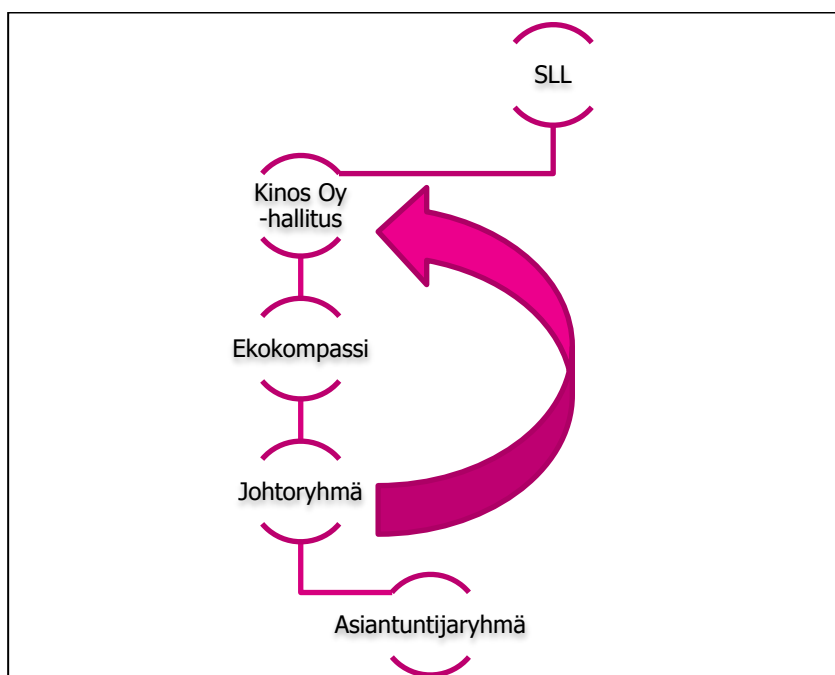
Ympäristöjärjestelmä ISO 14001:2015 standardin käyttöönotto on kuitenkin raskas kansallisilla markkinoilla toimiville PK-yrityksille, ja vaatii kohtuuttoman paljon pienen liikevaihdon omaavalta yritykseltä perehtyä asiantuntevasti standardin vaatimuksiin, jotta järjestelmän käyttöönottoa voitaisiin varmuudella markkinoida vaatimusten mukaisesti käyttöönotetuksi. Tästä syystä Suomessa on kehitteillä kansallisella tasolla toimiville yrityksille sopiva, kevyempi ympäristöjärjestelmä, Ekokompassi, jonka parissa toimivat asiantuntijat opastavat yrityksen koko organisaation ympäristöjärjestelmän käyttöönotossa. Ympäristöjärjestelmän käyttöönotto vaatii jatkuvaa sitoutumista ympäristöystävällisyyden kehittämiseksi ja tämän todentamiseen käytetään riippumatonta ulkoista auditointia. Auditointi on järjestelmällinen, riippumaton ja dokumentoitu prosessi, jolla hankitaan auditointinäyttöä ja arvioidaan sitä objektiivisesti, jotta voidaan määrittää, missä määrin sovitut auditointikriteerit täyttyvät. (ISO 14001:2015)

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Suomen Luonnonsuojeluliitto – jatkossa käytetään lyhennettä SLL -, jonka koordinoitavastuulle Ekokompassi siirtyi HSY: Itä (Helsingin Seudun Ympäristöpalvelut) elokuussa 2018. Tämän muutoksen myötä Ekokompassista tulee koko Suomen kattava ympäristöjärjestelmä vuoden 2019 alusta. Tämän ajankohtaisuuden vuoksi opinnäytetyön tavoitteena on kehittää auditointijärjestelmää Ekokompassille, joka on ollut käytössä pääkaupunkiseudulla toimivien PK- yritysten ympäristöjärjestelmänä vuodesta 2008 toukokuusta. (ekokompassi.fi.) Opinnäytetyö alkaa kirjallisuuskatsauksella ympäristöjärjestelmiin ja auditointiin vaikuttavasta ISO 14001:2015 ja ISO 19011:2018 standardeista, sekä Suomessa toimivista auditointielimistä. Vertailukohteena tarkastellaan myös Ruotsissa vuodesta 2005 käytössä olleen ympäristöjärjestelmän Svensk Miljöbas ja Norjan Eco-Lighthouse auditointijärjestelmää.

2 EKOKOMPASSI KANSALLISESTI TOIMIVAN PK-YRITYKSEN YMPÄRISTÖOHJELMA

2.1 Pääkaupunkiseudun yhteishanke – startti kansalliselle ympäristöjärjestelmälle

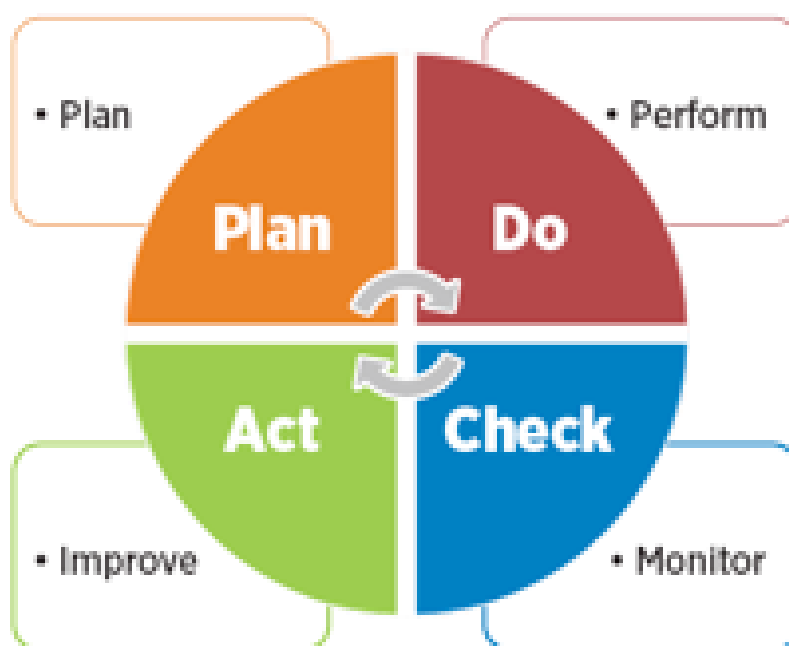
Pääkaupunkiseudun PK- yrityksille suunnattua ISO 14001:2015 standardiin pohjautuvaa kevennettyä ympäristöjärjestelmää lanseerattiin pääkaupunkiseudun kuntien yhteishankkeessa vuosina 2008 – 2011. Hankkeen päätarkoitus oli antaa yrityksille helposti sisäistettävä työkalu ympäristöasioiden hallintaan ja tuottamaan lisäarvoa liiketoiminnalle. Ekokompassi ympäristöjärjestelmän on pääkaupunkiseudulla ottanut käyttöön erilaisilla toimialoilla toimivat yritykset, virastot ja vuosittain järjestettävät tapahtumat. Hankkeen aikana ilmeni tarve PK- yritysten keskuudessa, kevennetylle ympäristöjärjestelmälle, jolla on mahdollista saada tehostettua ympäristöasioiden hallintaa. (ekokompassi.fi.) Hankkeen päättymisen jälkeen Ekokompassi on jatkanut menestyneesti yleistymistä pääkaupunkiseudun yritystoiminnan keskuudessa ja on siksi vienyt ympäristöjärjestelmän kehitystarpeen kansallisella tasolla toteutettavaksi. Alkuperäinen Ekokompassin koordinoitavastuu on siirtynyt Helsingin kaupungilta SLL: lle toukokuussa 2018. Ekokompassin valtakunnallisesta koordinoinnista vastaamaan perustettiin SLL: n omistama Kinos Oy, jonka hallitus vastaa linjauksista edistää, kehittää ja tukea luonnon- ja ympäristönsuojelua ja kestävää kehitystä Suomessa. (Ekokompassi-verkostotapaaminen 2018-06-03) Kinos Oy:n alla toimii Ekokompassin johtoryhmä, joka koostuu asiantuntijoista eri elinkeinoelämän aloilta. (Kuva 1.) Johtoryhmän laaja-alainen hallintakenttä sisältää ympäristömerkit ja -järjestelmät, hankkeiden koordinoinnin, ohjelmat ja tuotteet, sekä verkostotyön ja julkaisutoiminnan myös kansainvälisellä tasolla. Näihin mainittuihin liittyviä kehitysideoita työstää asiantuntijaryhmä, jonka ehdotusten pohjalta johtoryhmä kokoontuu 2 kertaa vuodessa valmistelemaan asiat esiteltäviksi hallituksen linjauksia varten. (Ekokompassi-verkostotapaaminen 2018-07-03)

Kuva 1 Ekokompassin organisaatiokuvaus. Ekokompassin verkostotapaaminen 6.3.2018 Elina Mähönen Suomen luonnonsuojeluliitto.

2.2 Ekokompassin kansallistamisen tuomat kehittämistarpeet

Tärkeimpänä tämän opinnäytetyön kannalta tarkasteltava asia on Ekokompassiin liittyvä auditointimallin kehittäminen. Ekokompassi -ympäristöjärjestelmä perustuu ISO 14001:2015 standardin vaatimuksiin ja soveltamisohjeisiin. ISO 14001:2015 standardin keskeinen sisältö ohjeistaa organisaatiota listaamaan toimintaansa koskevat ympäristölainsäädännön kohdat, kirjaamaan ympäristönäkökohdat ja näiden vaikutukset, sekä laatimaan tämän pohjalta ympäristöpolitiikan, joka on julkilausuma organisaation tahtotilasta ottaa ympäristöasiat huomioon toiminnassaan. Organisaation on myös laadittava toimintasuunnitelma ympäristöjärjestelmän käyttöönotosta, sisältäen organisaation eri tasojen sitouttamisen ja vastuuroolien jaon. Organisaation ylimmän johdon tulee selvittää jokaisen työntekijätason pätevyyden ja koulutustarpeen hoitaa omaa osaansa ympäristöjärjestelmästä organisaatiossa. Ympäristöjärjestelmään liittyvä dokumentointi on tarkimmin ohjeistettua, sillä ulkoisella auditoinnilla tehtävä ympäristöjärjestelmältä vaadittavan tason todennus pohjautuu isolta osalta organisaation tekemään dokumentaatioon. Tärkeä osa dokumentaatiota on vuosittain päivitettävä ympäristöraportti, jonka keskeiset osat ovat katsaus menneeseen vuoteen ja ympäristövaikutusten arvioinnissa käytettyjen indikaattoreiden tuottamat tulokset, sekä tavoitteiden asettaminen seuraavalle vuodelle. (ISO 14001:2015, 10)

Kuva 2 Periaatekuva Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän toteuttamisen toimintakaaviosta. Lähde. ASQ

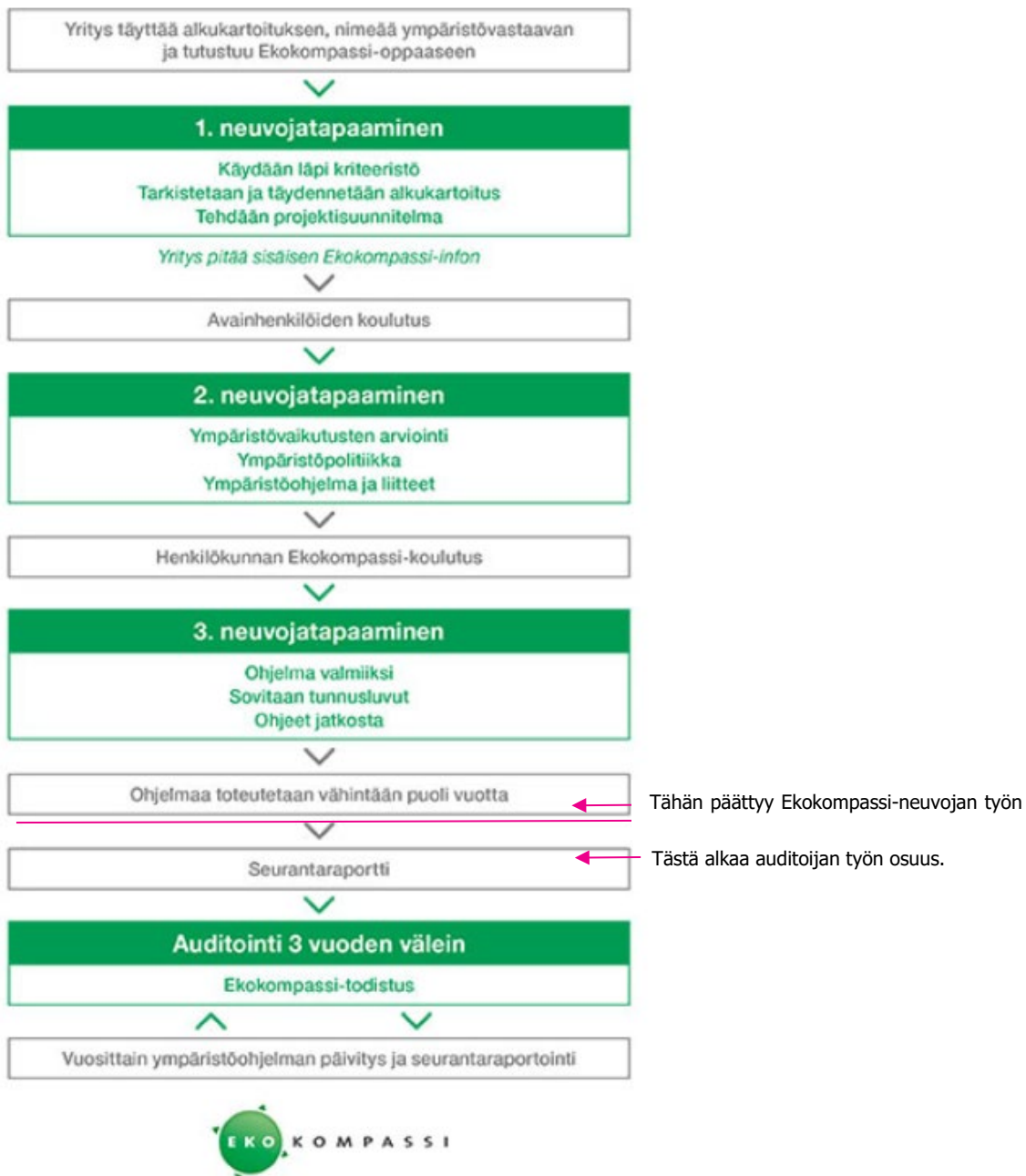
Kuvassa 2, suunnittelu (P) sisältää toimialakohtaisten velvoitteiden ja lakien listauksen, sekä ympäristöpolitiikan laadinnan ja Ekokompassin suhteen 10 kriteerin käyttöönoton organisaatiossa. Tämä on osa Ekokompassi ympäristöjärjestelmän rakentamisvaihetta ja mukana on Ekokompassineuvoja. Tekeminen (D) sisältää ympäristöjärjestelmän sisäenajoa kaikilla organisaation tasoilla ja asetettujen tavoitteiden ja toimintamallien käyttöä. Arvioiminen (C) on ulkopuolisen arvioijan, eli auditoidijan suorittama katselmus organisaation tasosta noudattaa Ekokompassi ympäristöjärjestelmässä vaadittuja asioita. Toimeenpano (A) tarkoittaa hyväksyttävän tason

saavuttamista Ekokompassi ympäristöjärjestelmän noudattamisessa ja ympäristöjärjestelmän käyttö on sertifioitua organisaatiossa (Ekokompassi.fi).

Ekokompassin toimintaperiaatteisiin kuuluu, että yrityksen kiinnostuttua sitoutumaan ympäristöjärjestelmän käyttöönottoon, annetaan opastus ja ympäristöneuvonta alueellisen Ekokompassi-asiantuntijan avulla. (Kuva 3.) Organisaatiolla on ensimmäisestä neuvontatapaamisesta kaksitoista kuukautta aikaa saattaa ympäristöjärjestelmän käyttöönotto valmiiksi, kuitenkin vähintään puolivuotta vaaditaan ympäristöjärjestelmän voimassaoloa ennen ensimmäistä ulkoista auditointia. Ulkoisia auditointeja ja Ekokompassi neuvontaa hoitaa kolmannet osapuolet kuten pääkaupunkiseudulla Helsingin seudun Ympäristöpalvelut HSY, joka toimii alueellisena koordinaattorina ja on ulkoistanut auditoinnin sekä Ekokompassi neuvonnan. HSY:n neuvojaverkostossa toimii 4-5 henkilöä sekä 3 toimijaa: Kierrätyskeskus, Visia, sekä Rejlers Oy. Auditointi ja neuvonta valtuutukset ovat henkilökohtaisia myös organisaation sisällä (Ekokompassin verkostotapaaminen 2018-07-03). Pohjois-Savossa toimintamalliin kuuluu, että paikallinen koordinaattori, Pohjois-Savon koulutuskuntayhtymä tekee Ekokompassi neuvonnan ja ulkoistaa auditoinnin. Vuoden 2019 alusta tapahtuvan Ekokompassin kansallistamisen myötä neuvonta ja auditointi käytäntöjä yhtenäistetään. Vuoden 2019 alusta tapahtuvan uudistuksen myötä uudistetaan auditointien valintakriteereitä ja koulutusvaatimuksia sopimuskausien sisällä. Myös jatkuvan kehittämisen laatupolitiikkaa aiotaan uudistaa ja näin korostaa Ekokompassin asemaa kansallisena ympäristöjärjestelmänä, ja sopivana ympäristöasioiden johtamisjärjestelmänä kaikille PK- yrityksille toimialasta riippumatta.

Ekokompassi-järjestelmän rakentaminen ja ylläpito yrityksessä

Kuva 3 Ekokompassi ympäristöjärjestelmän käyttöönoton vaiheet organisaatiossa. (Ekokompassi.fi)

2.3 Ekokompassi valtakunnalliseksi ympäristöjärjestelmäksi vuoden 2019 alusta

Tarve Ekokompassi-auditointijärjestelmän kehittämiseksi tulee ajankohtaiseksi vuoden 2019 alusta alkaen tarkoitetun kansallistamisen myötä. On perusteltua, että kansallisella tasolla toimivalla ympäristöjärjestelmällä on yhtenäinen toimintamalli. Yhtenäisellä toimintamallilla varmistetaan auditoinnin laatu kaikissa vaiheissa riippumatta auditointien alueellisesta toimimisesta maakunnittain. Ekokompassin toimintamalli on kehittynyt nykyistä vastaavaksi pääkaupunkiseudun kuntien yhteishankkeessa vuosina 2008 – 2011 ja sen kehitystyö on jatkunut tiiviinä aina näihin päiviin asti. Yhteistyö Ruotsin

ja Norjan kansallisten ympäristöjärjestelmiä hallinnoivien tahojen kanssa on osaltaan antanut kehitysuuntaa nykyiseen malliin. Kuitenkin yhteiskunnalliset tavat toimia valtioiden sisällä ovat erilaisia ja näin ollen maakohtaisia eroja on pohjoismaiden kansallisissa ympäristöjärjestelmissä. Ruotsin ja Norjan mallit ovat kehittyneet käytännön kautta ja yhteistyön avulla heikoksi havaittuja toimintamalleja on voitu välttää. Yksi esimerkki liittyy Norjan tapaan hankkia toimintansa alussa auditointia ympäristöjärjestelmälleen. Alussa auditointipooliin sai ilmoittautua vapaasti ne, jotka olivat kiinnostuneita auditoimaan Eco-Lighthousea – jatkossa ELH. Verrattain pian todettiin, että valintakriteereiden ja pätevyyden todentamisen puuttuminen ei ollut tae laadukkaalle auditoinnille. (AUDITOINTI-työryhmä 2018-10-30) Ekokompassin toimintamalli on siis saatu hyvin toimivaksi pohjoismaisella vertailulla ja lähes vuosikymmenen kestäneellä käytännön työllä. Päivitys- ja yhtenäistämistarpeita on ja niistä auditointiin liittyviä on tarkoitus käsitellä tässä opinnäytetyössä ja luoda kirjallinen auditointiprosessin menettelytapaohje. Menettelytapaohjeessa käydään seikkaperäisesti läpi auditointeja ja Ekokompassi neuvontaa sekä auditointikoulutusta antavien organisaatioiden sopimusasiat, auditointien valintakriteerit, pätevyyden todentaminen, ylläpitokoulutus, sekä auditointiprosessi kokonaisuudessaan ja sen jatkuvatoimisen kehittämisen periaatteet.

2.4 Ekokompassi-auditointien tämän hetkiset kriteerit

Suomen mallissa Ekokompassin auditointijaksi tulee hakea kirjallisesti ja organisaation sisältä jokaisen auditointijaksi aikovan henkilökohtainen pätevyys tulee todentaa erikseen. Kuntakohtainen aluekoordinaattori kontaktoi uusia alueellisia yrityksiä Ekokompassin piiriin ja järjestää Ekokompassi-neuvonnan uusille sopimusasiakkaille. Aluekoordinaattorit ovat pääkaupunkiseudulla hoitaneet toimialueensa auditointien ulkoistamisen ja tarvittaessa myös neuvonnan.

Auditointeja hoitavien organisaatioiden valintaan vaikuttaa 60 % hinta ja 40 % laatu. Auditointien valintakriteereihin on kuulunut ympäristöalan koulutuksen lisäksi ympäristösektorilla kartutettu työkokemus ja nimenomaan auditointikokemus. Ympäristöjärjestelmien kuten Green Office, tai ympäristöjärjestelmä standardin ISO 14001:2015, sekä edellä mainittujen ohella ympäristönsuojelulaki ovat keskiössä valintakriteereissä, niin Suomessa kuin Norjan ja Ruotsin vastaavissa. Kokemuksen määrä ja soveltuvuus seuraavien järjestelmien ISO 14001:2015, EMAS, Ekokompassi, Green Office tai vastaavan käyttöönoton konsultointi ja ulkoinen auditointi PK-organisaatioissa, yleisötapahtumissa ja virastoissa kahden vuoden ajalla, täyttää vaaditun 20 % osuuden referensseistä (NIINIVAARA 2018-10-03). Ekokompassin valintakriteerit ovat Ruotsin ja Norjan suhteen samat. Eroja Ruotsin ja Norjan suhteen tulee pätevyyden todentamisessa. Ekokompassissa on ollut käytössä työnäyte mikä tehdään kirjallisena kokeena, tällä testataan tulevan auditointijän kykyä hoitaa yhteydenpito auditointivan asiakkaan kanssa ja tällä täytetään loput 20 %. Eco-Lighthouse on ottanut käyttöön uuden menettelytavan auditoinnin kehittämiseen vuonna 2017, siinä ulkopuolinen arvioija seuraa auditointijän työskentelyä ja antaa tästä henkilökohtaisen palautteen. Näitä palautteita ja näiden pohjalta esille tulleita kehitysehdotuksia käydään läpi kaksi kertaa vuodessa auditointijälle järjestettävissä palautetapaamisissa. Vuonna

2017 on myös kehitetty sähköisesti järjestetty koe, jonka suorittamalla auditoija vahvistaa pysyvänsä hyväksyttynä auditoijana (DESPARD 2018-11-28).

2.5 Ekokompassi-auditointijärjestelmän jatkuvatoiminen kehittäminen

Jatkuva toiminnan kehittäminen on osa kaikkia vallitsevia johtamisjärjestelmiä ja myös auditointijärjestelmää halutaan monitoroida säännöllisesti. Ruotsin mallissa ensimmäistä yhteistä tapaamista vaaditaan ensimmäisen vuoden sisällä auditoijaksi hyväksymisestä ja tämän jälkeen vähintään kerran kolmessa vuodessa. (SVENSK MILJÖBAS 2017, 18) Norjassa Eco-Lighthouse järjestää palautetapaamisia kahdesti vuodessa auditoijilleen ja on sisäistänyt toimintaansa ISO 9001:2015 *laadunhallintajärjestelmät* ja *vaatimukset* standardin (DESPARD 2018-11-28). Ekokompassin laadunparantamismalli sisältää auditoijien tapaamisia puolivuositain. Nämä tapaamiset ja niiden toistuvuus puoli vuosittain on todettu olevan tarpeellisia niin auditoijien puolesta kuin Ekokompassin sisällä (AUDITOINTI-työryhmä 2018-10-30). Kolmen vuoden sopimuskaudella auditoija ehtii kartuttaa näkemystä ja tuoda esiin asiantuntevia ehdotuksia kehittämisen saralla.

3 YMPÄRISTÖ- JA LAATUJÄRJESTELMIEN AUDITOINTIKÄYTÄNTÖJÄ

Tämän opinnäytetyön kohteena olevan auditointijärjestelmän kehittämistyön toteutuksen kannalta on olennaista tutustua maassamme käytössä vallitseviin auditointimenetelmiin. Ekokompassin aluekoordinaattorina pääkaupunkiseudulla toimii HSY. HSY on ulkoistanut auditoinnin ja neuvonnan alueellaan Kierrätyskeskukselle, Rejlers Oy: lle ja ympäristö- ja ilmastojohtamisen asiantuntijatehtäviin erikoistuneelle Osuuskunta Visialle. Ahvenanmaan ja Lahden osalta on meneillään selvitys alueellisesta koordinoinnista. Tampereella Ekokumppanit on saanut ESR-rahoituksen YLENNYS-nimiselle hankkeelle, jossa Ekokompassin alueellinen levittäminen on keskeisessä roolissa. Sykli, Suomen ympäristöopisto, joka on Ekokompassikoulutusten alustavasti suunniteltu toteuttaja, on mukana hankkeessa osatoteuttajana (Ekokompassin verkostotapaaminen 7.3.2018). VALONIA on ollut mukana Ekokompassin verkostotapaamisessa ja alustavasti Varsinais-Suomen alueella tapahtuvan Ekokompassi markkinoinnin suunnittelulinjauksissa. Hyvinkäällä on muutamissa yrityksissä Ekokompassi jo käytössä ja vuoden 2018 aikana on tarkoitus kartoittaa Ekokompassin alueellinen vetovastuu Keski-Uudellamaalla. Pohjois-Savossa, Savon koulutuskuntayhtymä SAKKY:n palveluksessa on toiminut aluekoordinaattorina Anu Salo, ja Ekokompassi-neuvojana Kati Lundgren. Pohjois-Savon alueella on vuonna 2018 ensimmäisellä neljänneksellä kirjattu olevaksi 8 yritystä Ekokompassin piirissä.

Ekokompassin laajeneminen valtakunnalliselle tasolle on haasteellinen prosessi ja työkaluiksi tarvitaan yhtenäiset toimintaohjeet ja periaatteet, huolimatta alueellisuudesta koordinoinnin suhteen. Ekokompassi laatii kansallisella tasolla toimivan auditointikäytännön soveltuvin osin ISO 14001:2015 ja ISO 19011:2018 standardeista. Auditointikäytännöt perustuvat yleisesti ISO standardeihin sovellettavin osin ja auditoitavien kohteiden tarpeiden mukaan. Huomion arvoista on, että sertifiointieliminä voi toimia kuka tahansa, sillä toiminnan ei tarvitse olla akreditoitua, mikäli sertifiointielimen asiakkaat eivät tätä vaadi (FINAS 2018, 18). Poikkeuksena tästä on EMAS (Eco-Management and Audit Scheme), joka on erityyppisille organisaatioille tarkoitettu vapaaehtoinen ympäristöasioiden hallinta- ja auditointijärjestelmä, ja avoin kaiken kokoisille organisaatioille toimialasta riippumatta. Euroopan parlamentti ja neuvosto määrää EMAS- todentajille akkreditointivaatimuksen asetuksella EY N:o 1221/2009 (FINAS 2018, 18). Suomessa EMAS-todentajia on Kiwa Inspecta Sertifiointi Oy ja DNV GL Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1221/2009 (FINAS 2018, 18). Finaksen akreditoituina ympäristösertifioijina toimii samat organisaatiot, DNV GL BUSINESS ASSURANCE FINLAND OY AB ja Inspecta Sertifiointi Oy (FINAS 2018, 18).

3.1 Finas

FINAS on yksinoikeudella Suomen kansallinen akkreditointielin. FINAS-akkreditointipalvelu on Turvallisuus- ja kemikaaliviraston yksikkö. Toimintaa johtaa FINASin johtaja sekä akkreditointiasiain valtuuskunta. FINAS on asiakkaisiinsa ja muihin sidosryhmiinsä nähden riippumaton ja puolueeton toimija. FINASin itsenäisen ja riippumattoman aseman varmistavat säädökset on viety osaksi Tukesia koskevaa lainsäädäntöä. Toimintaa ohjaa työ- ja elinkeinoministeriö. Finas akkreditoi eli toteaa päteväksi labo-

ratorioita, sertifiointielimiä, tarkastuslaitoksia, vertailumittausten järjestäjiä sekä ympäristö- ja päästökauppatodentajia. Akkreditoinnin kansainvälisten sopimusten perusteella eri maiden sopimuksiin kuuluvien akkreditointielimien myöntämät akkreditoinnit ovat hyväksyttäviä ja tasavertaisia. FINAS on mukana kaikissa eurooppalaisten ja kansainvälisten järjestöjen akkreditoinnin tunnustamissopimuksissa. Toisin kuin sertifiointitoiminta, jota voi harjoittaa kuka vain, on Euroopan alueella akkreditointitoiminnasta säädelty lainsäädännöllä (EU asetus 765/2008). Suomen kansallinen akkreditointielin on FINAS-akkreditointipalvelu ja sen tehtävät on määritelty kansallisessa lainsäädännössä (921/2005, muutos 488/2010) (FINAS 2018, 18). Auditointikäytäntöihin liittyvistä kohdista osa kuuluu organisaatiokohtaisen luottamuksellisuuden piiriin ja siksi näistä käytännöistä voidaan tehdä vertailuja vain yleisellä tasolla. Tällaisiin luottamuksellisiin kohtiin kuuluvat esimerkiksi auditoiden kanssa laadittavat sopimukset yksityiskohtineen. Arviointitoiminnassa FINAS noudattaa kansainvälistä standardia ISO/IEC 17011, joka kuvaa akkreditointitoiminnalta vaadittuja vaatimuksia (Sinervo 2018-11-15). Arviointeja tekevien organisaatioiden välillä on yhtäläisyyksiä, ja yksi tärkeimmistä liittyy jatkuvan kehittämisen periaatteeseen. FINAS-akkreditointipalvelun Sinervo kertoo, että kaikille arvioijille järjestetään vuosittain arvioijapätevyyden ylläpitoon liittyvä seminaari (Sinervo 2018-11-15). FINAS järjestää tarpeidensa mukaan kaikille avoimesti haettavaa asiantuntijasta arvioijaksi-koulutusta. Koulutukseen valinta määräytyy sen mukaan, millaista asiantuntijuutta tarvitaan akkreditointitehtäviin. Haku tapahtuu ilmoittautumistietojen ja Finaksen laatiman CV:n avulla. Kurssille valituille annetaan teoreettinen näkemys arvioijan työn sisällöstä, jonka jälkeen on henkilökohtainen käytännön harjoittelu. Arviointimenettelyssä FINAS noudattaa standardin ISO/IEC 17011 vaatimuksia (FINAS 2018, 11).

3.2 Kiwa Inspecta

Entinen Inspecta, nykyisellään Kiwa Inspecta on Pohjois-Euroopan johtava tarkastus-, testaus-, sertifiointi-, konsultointi- ja koulutusalan palveluyritys. Suomessa Kiwa Inspecta on markkinajohtaja johtamisjärjestelmien sertifiointissa (KIWA INSPECTA 2018, 18). Organisaatio voi käyttää auditointiin omaa koulutettua henkilöstöä, mutta myös laatia sopimussuhteen organisaation ulkopuolella toimivan auditoiden kanssa, jolloin puhutaan sopimusarvioijista. Sopimusperusteiset auditoidet ovat tärkeä voimavara, kun tarvitaan kiireisinä aikoina ulkopuolista työvoimaa (Fagerström 2018-11-14). Fagerström painottaa sähköpostissa (2018-11-14) pääauditoiden pätevyyttä, joka on osoitus jatkuvasta itsensä ammatillisesta kehittämisestä, itsearviointien, koulutusten ja tenttien kautta. Pääauditoidiksi pätevöityminen sisältää myös muiden auditoiden seuraamista auditoinneilla ja oppimista näin vaiheittain itsenäisempään arviointiin omassa työssä. Kyseinen pääauditoidiksi pätevöityminen on aina standardikohtaista.

3.3 The Swedish Environmental Base, SEB – Ruotsin kansallinen ympäristöjärjestelmä

Ruotsissa kuntien sitouttamista ei ole toteutettu SEB: iin, kuntia Ruotsissa on tällä hetkellä 290 (SCB 2018, 18). Ruotsissa organisaatiot, jotka haluavat toteuttaa auditointeja joutuvat hakemaan jäse-

nyyttä SEB:stä ja saavat jäsenyyden myötä tehdä auditointeja ja myöntää sertifikaatteja ympäristöjärjestelmän piiriin hyväksytyille organisaatioille. Auditointiin liittyviä eturistiriitojen välttämiseksi SEB:n standardi ilmoittaa, ettei auditioijalla ole oikeutta auditointiin, mikäli on sopimussuhteessa sertifiointielimeen tai auditoitavaan organisaatioon (SVENSK MILJÖBAS 2017, 18). Ruotsissa sopimuskaudelle ei ole määrätty takarajaa, mutta auditioijan tulee osallistua vähintään joka kolmas vuosi SEB:n järjestämään päivityskoulutukseen (SVENSK MILJÖBAS 2017, 18).

3.4 Eco-Lighthouse, ELH – Norjan kansallinen ympäristöjärjestelmä

Norjan ELH on sitouttanut kunnat hyvin vahvasti osaksi kansallista ympäristöjärjestelmää. Norjan 430:stä kunnasta yli 300 on ottanut kansallisen ympäristöjärjestelmän osaksi omaa toimintaansa kunta tasolla. Kunnat on myös valtuutettu ELH:n toimesta hoitamaan kuntansa yritysten neuvonnan ja järjestämään auditoinnin ulkoistamisen alueellaan (AUDITOINTI-työryhmä 2018-10-30). Auditoinnin hyväksytysti suorittaminen tarkistetaan kahteen kertaan. Kaikki auditointiin liittyvät dokumentit ladataan Eco-Lighthouse verkkoportaaliin, jossa on yrityskohtainen kansio. Auditoinnin suorittaneen lisäksi Eco-Lighthousiin kuuluva henkilö tarkistaa hyväksymistä puoltavat dokumentit ja näin auditioija voi luovuttaa kolme vuotta voimassa olevan sertifikaatin organisaatiolle (DESPARD 2018-11-28).

Eco-Lighthousin laadunhallintajärjestelmä perustuu ISO 19001:2015 Laadunhallintajärjestelmät ja Vaatimukset standardin sertifiointiin. Käytännössä tämä näkyy organisaatioiden sertifiointiin liittyvien dokumenttien kaksinkertaiseen tarkistamiseen, jossa ensimmäisen tarkistuksen tekee auditioija ja toisen ELH:n jäsen ennen sertifikaatin lopullista hyväksymistä. Myös laadun parantamista auditointiprosessin osalta kehitetään käytännön monitoroinnilla. Palautteita ja havaintoja kehittämistarpeista käydään läpi auditioijille järjestettävissä palautetapaamisissa kahdesti vuodessa. Olennaisena osana auditointijärjestelmän kehittämistä Eco-Lighthousissa voidaan pitää ISO 19011:2018 *Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet* standardin käyttöönottoa. Auditioijille, niin uusille kuin jo hyväksytyille järjestetään pakollinen ISO 19011:2018 standardiin perustuva sähköinen koe. Tämä käytäntö on aloitettu vuonna 2017 osana jatkuvatoimisen kehittämisen periaatteita (DESPARD 2018-11-28). ELH:n auditioijilta ei vaadita toimialakohtaista perehtyneisyyttä, sillä yleiset toimialakohtaiset ympäristönäkökohdat on listattu asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa, kuten ministeriöiden, tutkijoiden sekä muiden alakohtaisten asiantuntijoiden kanssa tehdyllä yhteistyöllä. Tämä tilaustyöllä tehty sähköinen portaali opastaa auditointiin valmistautuvia organisaatioita ja auditioijia (DESPARD 2018-11-28). Eco-Lighthouse ympäristöohjelma perustuu yleisiin vaatimuksiin, yleisiin teollisuuskriteereihin, jotka koskevat yrityksiä kaikilla toimialoilla ja sisältää yli 70 tarkennettua kriteeriä eri toimialojen kesken. Nämä toimialat on luokiteltu Norjan teollisen luokituksen (SIC2007) mukaan. ELH:n mukaisen sertifiointin saaminen edellyttää organisaatiolta sekä yleisiä teollisuuskriteerejä, että omalle toimialalle ominaisia kriteerejä (ELH, 2018, 11).

4 KEHITYSTYÖN TULOKSIA EKO-KOMPASSIN AUDITOINTIKÄYTÄNTÖIHIN

Tämän opinnäytetyön tarkoitus kehittää menettelytapaohje Ekokompassi- ympäristöjärjestelmän auditointiin oli mitä ajankohtaisin toimeksianto Suomen Luonnonsuojeluliitolta, jonka uutena vastuualueena on saattaa Ekokompassin toiminta kansalliseksi. Hanke pohjalta aloitettu Ekokompassi ympäristöohjelman lanseeraus pääkaupunkiseudun yrityspohjan tarpeisiin vuonna 2008 oli varhaista kehitysvaihetta ja keskittyi rakentamaan sellaisen kevennetyn version kansainvälisistä ympäristöjärjestelmistä kuten EMAS ja ISO 14001:2015, joka sopisi kansallisella tasolla toimiville PK-yrityksille. Ekokompassi on tätä kirjoitettaessa toiminut 10 vuotta, alkaen pääkaupunkiseudun yhteishankkeesta ja tänä aikana yhteistyö Ruotsin SEB:n ja Norjan ELH:n kanssa, sekä aktiivinen työ kotimaisten PK-yritysten kanssa on luonut Ekokompassille edellytykset toimia kansallisena ympäristöjärjestelmänä. Vaikka mallia on otettu Ruotsin SEB:stä ja Norjan ELH:sta, niin Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä perustuu kansainväliseen Ympäristöjärjestelmä standardiin ISO 14001:2015. ISO 14001:2015 standardi antaa kehyykset toimialasta riippumatta rakentaa organisaatiolle ympäristöasioiden johtamisjärjestelmä. Sertifioidakseen ISO 14001:2015 ympäristöjärjestelmän, kokee moni kansallisella tasolla toimiva PK-yritys prosessin raskaaksi ja siksi kansalliset kevennetyt versiot ympäristöasioiden hallintajärjestelmästä ovat ratkaisu ympäristöasioiden laajempaan soveltamiseen yritystoiminnassa.

4.1 Lähtökohta auditointijärjestelmän kehittämistyölle

Ekokompassin toimintamalli on kehittynyt nykyistä vastaavaksi pääkaupunkiseudun kuntien yhteishankkeessa vuosina 2008 – 2011 ja sen kehitystyö on jatkunut tiiviinä aina näihin päiviin asti. Yhteistyö Ruotsin SEB:n ja Norjan ELH:n kansallisten ympäristöjärjestelmiä hallinnoivien tahojen kanssa on osaltaan antanut kehityssuuntaa nykyiseen malliin. Kuitenkin yhteiskunnalliset tavat toimia valtioiden sisällä ovat erilaisia ja näin ollen maakohtaisia eroja on pohjoismaiden kansallisissa ympäristöjärjestelmissä. Ruotsin ja Norjan mallit ovat kehittyneet käytännön kautta ja yhteistyön avulla heikoksi havaittuja toimintamalleja on voitu välttää. Yksi esimerkki liittyy Norjan tapaan hankkia toimintansa alussa auditointia ympäristöjärjestelmälleen. Alussa auditointipooliin sai ilmoittautua vapaasti ne, jotka olivat kiinnostuneita auditointiin ELH:n nimissä. Verrattain pian todettiin, että valintakriteereiden ja pätevyyden todentamisen puuttuminen ei ollut tae laadukkaalle auditoinnille (AUDITOINTI-työryhmä 2018-10-30). Ekokompassin toimintamalli on siis saatu hyvin toimivaksi pohjoismaisella vertailulla ja lähes vuosikymmenen kestäneellä käytännön työllä. Päivitys- ja yhtenäistämistarpeita on ja niistä auditointiin liittyviä on tarkoitus käsitellä tässä opinnäytetyössä.

Tästä aineiston kokoamisesta syntyi pohja menettelytapaohjeelle, Ekokompassin kansalliselle auditointijärjestelmälle. Yhdeksi merkittäväksi vertailukodaksi tuli Ruotsin kansallisen ympäristöjärjestelmän laatima standardi, The Swedish Environmental Base - standard (4:2017). Tämä Ruotsin SEB:n laatima standardi ei pelkästään koske auditointia vaan kokoaa kaikki ympäristöjärjestelmään liittyvät asiat, myös auditointi-, neuvonta- ja sertifiointipätevyyttä hakevan organisaation velvoitteet mukaan lukien. SEB:n standardi ei myöskään sisällä seikkaperäistä ohjeistusta esimerkiksi auditointiin liittyen,

vaan on yleinen kuvaus toiminnallisista kohdista. Ekokompassille tehty auditoinnin menetelmäta-
pahje poikkeaa tästä, sillä se on yksityiskohtainen kuvaus juuri auditoiden valintaan, koulutukseen ja
pätevyyden ylläpitoon liittyvissä periaatteissa. Menetelmätaohjeessa käydään myös läpi auditointi-
prosessi itse auditoiden näkökulmasta. Seuraavissa kappaleissa 4.2.1. ja 4.2.2, käydään läpi kaksi ISO
standardia, joihin menettelytaohjeistus pohjautuu. ISO 14001:2015 standardi ei ole yhtä tärkeässä
asemassa tämän kehittämistyön kannalta kuin ISO 19011:2018 standardi, joka nimenomaan koskee
johtamisjärjestelmien auditointia. Tämän kehittämistyön pohjalta Ekokompassi aloittaa ISO
19011:2018 *Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet* sitouttamisen auditointijärjestelmäänsä.

4.2 Auditointijärjestelmän kehittämistyö

Käytännössä auditointijärjestelmän kehittämistyö tarkoitti perehtymistä nykyiseen Ekokompassi ympäristöjärjestelmään, sen toiminnallisiin tavoitteisiin ja periaatteisiin. Ekokompassin esikuvina on toiminut Ruotsin SEB ja Norjan ELH, jotka ovat omia kansallisia ympäristöjärjestelmiä. Näihin kansallisiin ympäristöjärjestelmiin tutustuminen ja näiden periaatteellisen sisällön vertailu Ekokompassin toimintaperiaatteisiin osoitti, että Ekokompassin ympäristöjärjestelmä on hyvin pitkälle suunniteltua, mutta toimintaohjeet joidenkin osa-alueiden osalta, kuten auditointijärjestelmä, ovat jääneet elämään vaikiintuneisiin toimintatapoihin ja yksittäisiin palaverimuistioihin. Tarve tutkia erityisesti auditointikäytäntöjä SEB:n ja ELH:n osalta osoittautui haastavaksi näiden kotisivuilta, kielimuurin takia. Yhteydenpito sähköpostilla osoittautui tärkeäksi tiedonhaun tavaksi. Sähköpostikysely ELH:lle antoi uutta tietoa liittyen laadunhallintaan ja auditoiden koulutukseen. Esimerkiksi auditoidilta vaaditaan sähköisen kokeen suorittamista liittyen ISO 19011:2018 standardiin.

Ekokompassin auditointiryhmältä kerätyt tiedot Ekokompassin toimintatavoista ja alustavista kehitysideoista päätyi menettelytaohjeeseen (Liite 1) rungoksi, jota täydentämään tuli ISO 19011:2018 standardin auditointiohjeet. Myös Helsingin ja Pohjois-Savon aluekoordinaattoreiden ja Ekokompassineuvojan kanssa käydyt keskustelut antoivat tärkeää ohjausta auditoiden valintakriteereiden kehittämiseen. Kehittämistyön alussa tehty tiedon kerääminen osoitti Ekokompassin olevan hyvin pitkällä monella osa-alueella, kuten auditoinninkin suhteen, jota varten oli jo olemassa valmistautumishoje auditointiin, sekä toimialakohtainen muistilista auditoidille. Valmistautumishojeeseen ei tarvittu tehdä muutoksia, vain lisäys auditointiprosessin riskienarvioinnista tuli uutena kohtana ISO 19011:2018 standardista. Jatkuvatoimisen kehittämisen periaatteen tueksi tehtiin alustavat palautteenantopohjat auditoidulle organisaatiolle ja auditoidille. Näiden palautteenantopohjien suunnitteluun käytettiin ISO 19011:2018 standardia, sekä Pohjois-Savon aluekoordinaattorin ja Ekokompassineuvojan kanssa käytyjen keskustelujen aikana esille tulleita ajatuksia. Palautteenantopohjat ovat auditointiprosessin menettelytaohjeeseen (Liite 1) lopussa.

4.2.1 Standardi ISO 14001:2015 Ekokompassin taustalla

ISO 14001:2015 on toimialasta, koosta tai liikevaihdosta riippumatta kaikkien organisaatioiden työkalu tunnistaa ympäristövaikutuksia, johtaa näiden kehitystä ympäristöystävällisempään suuntaan, sekä ohjata oikeanlaisiin ympäristövaikutusten seuranta menettelyihin ja näiden kontrollointiin. Kaikki ISO standardit pyrkivät noudattamaan korkealuokkaista sisällöllistä rakennetta, kuten esimerkiksi *laadunhallintajärjestelmät* ISO 9001:2015 standardi, ja mahdollista näin sujuvan yhdistämisen jo muihin käytössä oleviin ISO standardeihin (ISO, 2015, 18). Organisaatiolla, joka noudattaa mitä tahansa sertifioitua ISO standardia, on mahdollista integroida toimintaansa myös ISO 14001:2015 standardiin paljon helpommin kuin organisaatio, jolla ei vielä ole sertifioituja ISO standardeja käytössään. Ekokompassi- ympäristöjärjestelmä pohjautuu ISO 14001:2015 standardiin. Kyseinen kansainvälinen standardi sisältää kaiken olennaisen liittyen ympäristöasioiden jatkuvaan parantamiseen ja on kehittynyt ajan muutosten mukana. Kansallista ympäristöjärjestelmää on tästä johtuen helpompi päivittää ISO 14001:2015 standardin päivitysten myötä. Merkittävin Ekokompassin ero ISO 14001:2015 standardiin liittyy dokumentointiin, sillä Ekokompassi ei erittele dokumentointiin liittyviä vaatimuksia yhtä tarkasti, vaan antaa auditoinnissa pääpainon ympäristöasioiden huomioonottoon. Taulukossa 1 on esitelty yhtäläisyyksiä 14001:2015 standardin ja Ekokompassin välillä.

Taulukko 1. Yhtäläisyyksiä ISO 14001:2015 standardin ja Ekokompassin välillä.

	Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä	ISO 14001:2015
1. Toiminnan ympäristönäkökohtien tunnistaminen.	Ekokompassissa tämä vaihe kuuluu perustamisvaiheen alussa tehtävään alkukartoitukseen.	6.1.2 Ympäristönäkökohdat
2. Ympäristöohjelman laatiminen.	Organisaation tulee laatia ympäristöpolitiikka, jolla ilmennetään tahtotila ympäristöasioiden tavoitteellisuuteen liittyen.	5.2 Ympäristöpolitiikka
3. Sidosryhmien tarpeiden ymmärtämisestä	Toimialaa koskevien lakien tiedostaminen ja listaus, sekä todentaminen näiden täytäntöönpanosta ja ajantasaisuuden seurannasta.	4.2 Sidosryhmien tarpeiden ja odotusten ymmärtäminen ja 4.3 Ympäristöjärjestelmän soveltamisalan määrittäminen
4. Johdon sitouttaminen, roolit ja vastuut.	Organisaation johdon sitouttaminen ympäristöjärjestelmän johtamiseen ja roolittamiseen kaikilla työntekijätasoilla.	5.1 Johtajuus ja sitoutuminen
5. Jatkuvan laadunparantaminen.	Jatkuvan laadunparantaminen osana koko organisaation toiminnan osa-alueita.	10.3 Jatkuva parantaminen
6. Tulosten seuranta ja näistä viestittäminen.	Ekokompassi vaatii organisaation sisäistä viestintää kaikilla tasoilla, ilman ulkoisen viestinnän pakkoa eri sidosryhmille.	7.4.2 Sisäinen viestintä
7. Auditointi.	Ympäristöjärjestelmän käyttöönoton todentaminen ulkoisella auditoinnilla.	Vain sisäinen auditointi.

4.2.2 Standardi ISO 19011:2018 Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet Ekokompassin taustalla

Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet ovat sovellettavissa kaikkiin johtamisjärjestelmien auditointeihin. ISO 19011:2018 sisältää ohjeet auditointiperiaatteista, auditointiohjelman hallinnoinnista, johtamisjärjestelmätarkastuksista sekä auditoiden pätevyyden arvioimisesta. Vuoden 2018 standardipäivityksen myötä riskinhallintaperusteinen auditointi on nostettu omaksi periaatteekseen (CQI 2018, 18). Kaikkiin prosesseihin, joille asetetaan tavoite, liittyy myös riski olla saavuttamatta tavoiteltua lopputulosta ja siksi on perusteltua tehdä riskikartoitus aiottuun prosessiin liittyen. Auditointiin liittyvien riskien tunnistaminen on osa mahdollisuuksia. Kun tunnistamme riskitekijät, muuttuvat ne mahdollisuuksiksi tehdä asiat paremmin ja saavuttaa todennäköisemmin se mihin alun perin on tähdätty. Riskien tiedostamisen myötä ennalta arvaamaton muuttuu hallittavaksi ja edesauttaa eheämpään kokonaisuuteen. Taulukossa 2 on listattu ne riskitekijöiden mahdollisuudet, jotka Ekokompassin menettelytapaohjeessa on ajateltu otettavan huomioon.

Taulukko 2. Listaus auditointiin liittyvistä osa-alueista, joissa riskientunnistusta tulee noudattaa.

ISO 19011:2018 Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet	Ekokompassi-auditointijärjestelmä	
5.3 Auditointiprosessin riskien arviointi	a)	Suunnittelu, esim. tarkistettavien dokumenttien määrä, haastateltavien henkilöiden määrä ja heidän aikataulunsa, mahdollisten tarkastuskohteiden sijainti koko, sekä turvallisuusvaatimukset.
	b)	Resurssit, esim. auditointiin tarvittavan ajan mitoitus, mahdollinen laitteisto, voimassa oleva työ/turvallisuus-koulutus, aditoijan pätevyysvaatimusten täytyminen, riittävä tekninentuki.
	d)	Viestintä, esim. tehottomat ulkoiset / sisäiset viestintä-prosessit Ekokompassin, auditoidijan, neuvojan ja auditoid-tavan organisaation välillä.
	e)	Toteutus, esim. auditointiohjelmassa ilmoitettujen tarkastusten puutteellinen toteuttaminen, tietoturvan ja/tai luottamuksellisuuden laiminlyönti.
	f)	Dokumentointi, esim. auditointidokumentteihin liittyvä asianmukainen toiminta, osapuolten vaatimukset/odotukset täyttävä dokumentoinnin luottamuksellisuus, tulosten oikeellinen osoitus, dokumentaation jakaminen ja arkistointi auditointiohjelman tehokkuuden osoittamiseksi.
	g)	Seuranta, tarkastelu ja parantaminen, esim. auditointiohjelman tulosten tehoton valvonta ja poikkeamien seuranta. Palautteenantojärjestelmän ylläpito (itsearviointi ja organisaatio > auditoidija arviointi) ja riittävä vastetoiminta palautteisiin.

4.3 Kehittämistyön tulokset

Auditointijärjestelmän kehittämistyön tuloksena syntyi auditointijärjestelmän menettelytapaohjeeseen kolme isompaa asiakokonaisuutta; auditoidijien valintakriteerit, auditointiprosessin riskienarviointi ja auditoinnin jatkuvatoimisen kehittämisen periaatteet. Auditoidijien valintakriteereiden kehittäminen tuli ajankohtaiseksi 2019 alusta suunnitellun Ekokompassin kansallistamisen myötä, sillä on Ekokompassin laatukriteereiden mukaista taata auditointi kaikkialla Suomessa yhtäläisellä laadulla. Auditoidijan tuomaa työpanosta voi varauksetta pitää ensiarvoisen tärkeänä Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän hyväksymisprosessissa, sillä ammattitaitoisella auditoidijalla on puolueettomuudestaan huolimatta mahdollisuus tukea ja ohjata organisaatiota syventämään ja kehittämään ympäristöasioiden hallintaa.

4.3.1 Auditoiden valintakriteerit ja koulutus

Kehittämistyön tuloksena tehdyssä auditoinnin menettelytapaohjeessa, luvussa 2.7 *auditoiden valintakriteerit*, sanotaan seuraavasti --...” pätevyysarviointi on suunniteltava auditointiryhmän toimesta vastaamaan todellisia tarpeita ja tästä on laadittava kirjallinen vastine, sekä tarpeellinen dokumentaatio” (ISO 19011:2018, 11). Tämän mainitun kirjallisen vastineen laatiminen täyttyy, mikäli menettelytapaohje päätetään ottaa virallisesti käyttöön, sillä menettelytapaohjeen tarkoitus on sisältää olennainen ohjeistus auditoiden valintaan liittyen. Myös viittaus tarpeelliseen dokumentaatioon täyttyy menettelytapaohjeen luvussa 2.7 *auditoiden valintakriteerit*. Tämän lisäksi auditoidiksi valitut henkilöt kuuluvat Ekokompassin auditointipooliin, johon jokaisen tiedot pätevydestä, auditoinneista ja koulutuksista kirjataan. Auditoiden valintakriteerit on pyritty tilaajan, SLL, ehdotuksiin ja näkemyksiin pohjautuen tehdä kattavaksi vaadittujen pätevyysvaatimusten suhteen, kuitenkin niin, ettei auditoidiksi hakemista koettaisi liian vaativaksi ja näin menetettäisiin tarpeet kattava auditointipooli. Kriteerit on jaettu kuuteen erikseen pisteytettävään osioon. Tällä menettelytapaohjeessa esitetyllä tavalla on tarkoitus mahdollistaa myös niiden hakijoiden valinta, joilla on vaadittava taustakoulutus, muttei vielä merkittävästi itse auditointikokemusta.

4.3.2 Ekokompassin auditointiprosessi

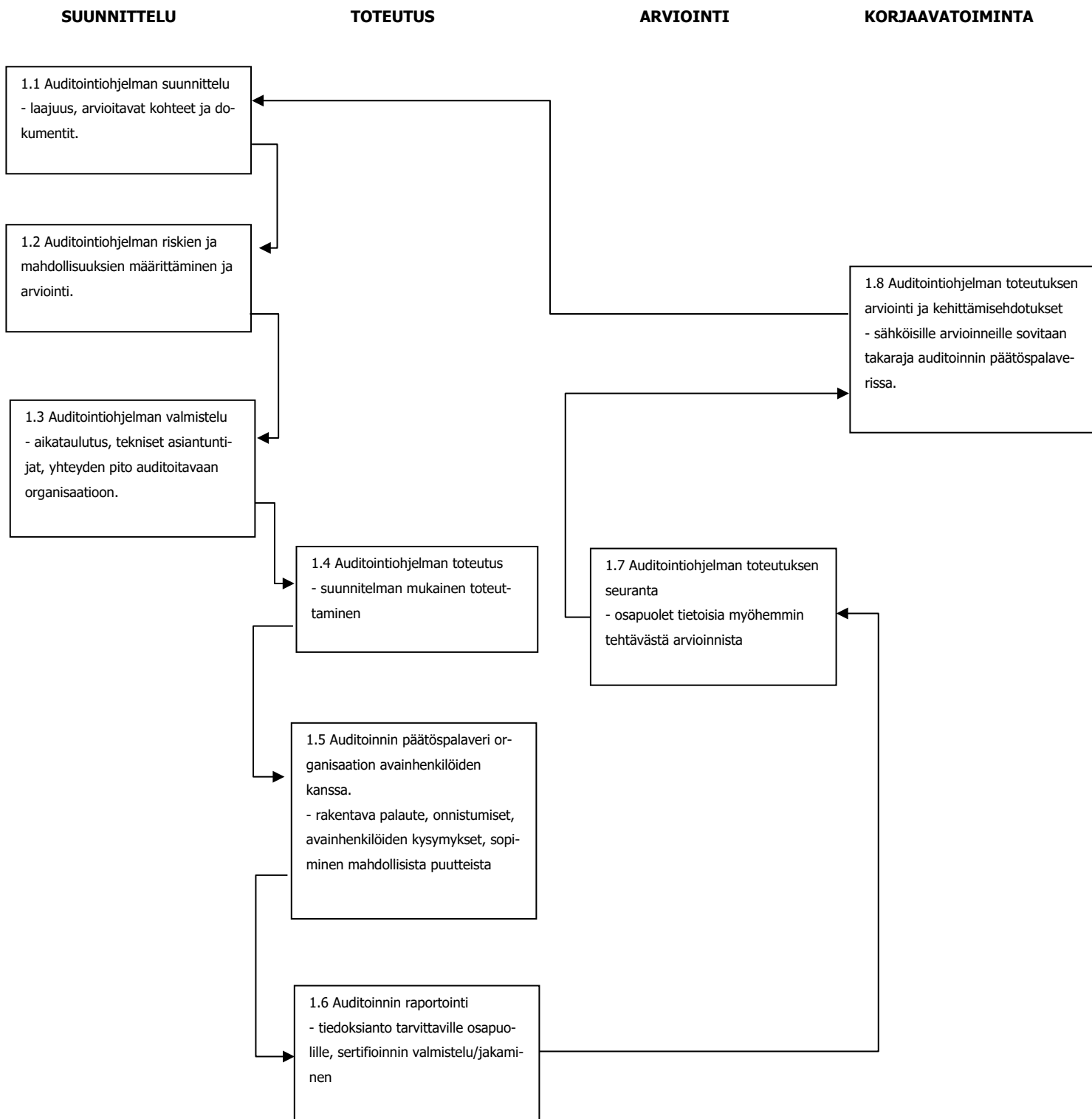
Ekokompassin auditointiprosessi sisältää kattavan ohjeistuksen auditoinnin valmistelusta (Liite 1), käyden läpi ohjeet kolmessa vaiheessa aina auditointia valmistelevista toimista, itse auditoinnin aikana muistettavista asioista, kuten auditointitilaisuuden kesto ja kulku, sekä lopuksi ohjeet auditoinnin viimeistelyyn liittyen. Auditointiprosessin riskienarviointi oli olennaisin kehittämistyön alle kuuluva kokonaisuus, josta ei ollut mainintaa kerätyissä lähtötiedoissa. Tämä puute auditointijärjestelmän periaatteista antoi opinnäytetyölle aidon mahdollisuuden puhua kehittämistyöstä, sillä johtamisjärjestelmän auditointiohjeet ISO 19011:2018 mainitsee riskienhallinnan uutena kokonaisuutena 2018 voimaan tulleen päivityksen myötä. Kokonaisuutena johtamisjärjestelmän auditointiohjeet ovat liian raskas kansallisen ympäristöjärjestelmän auditoinnissa käytettäväksi, aivan kuten 14001:2015 on otettu Ekokompassissa käyttöön soveltuvin osin, niin myös Ekokompassin menettelytapaohjeessa on ollut tarkoitus ottaa ISO 19011:2018 käyttöön soveltuvin osin.

Menettelytapaohjeessa riskienhallinta on osa auditoinnin valmistelua ja riskien tunnistamista käydään läpi luvussa 3.1.1. *auditoinnin riskit ja mahdollisuudet*. Mahdollisuuksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että tiedostamalla riskitekijät, luodaan paremmat mahdollisuudet saavuttaa tavoiteltu lopputulos, mikä auditoidessa tarkoittaa auditointisuunnitelman toteutumista niin asiakohtien läpikäynnissä kuin sille varatun ajan suhteen. Menettelytapaohjeen luvussa 3.1.1. luetellut riskien ilmenemiskohdat sisältävät 6 kohtaa, joista kolme ensimmäistä a-c liittyvät auditointia valmisteleviin toimiin. Kohta d. kohdistuu itse auditointitapahtumaan ja on monelta osin alustaviin toimenpiteisiin liittyvän riskienhallinnan alla, sillä hyvä suunnittelu on lähtökohta onnistuneelle auditointikäynnille. Auditointikäynnille jää osapuolten välille rakennettava luottamuksellisuus, kuten mahdollisten salassapitosopimusten allekirjoitus. Kaksi viimeistä kohtaa, e ja f, keskittyvät auditoinnin lopetukseen liittyviin riskitekijöihin,

joiksi voidaan katsoa kuuluvan puutteellinen dokumentointi auditoinnilla tehdyistä havainnoista ja mahdollisiin jatkotoimenpiteisiin liittyvistä asioista.

4.3.3 Auditointijärjestelmän jatkuvatoiminen kehittäminen

Jatkuvatoiminen kehittäminen on teema, joka toistuu yleisesti kaikissa toimintaa ohjaavissa järjestelmissä, kuten ISO standardeissa, Green Office ja EMAS ympäristöjärjestelmissä. Jatkuvatoimisen kehittämisen periaatetta on haluttu tuoda vahvemmin esille myös Ekokompassin auditointijärjestelmän kehittämistyössä. Tärkeäksi osatekijäksi jatkuvatoimisessa kehittämisessä tuli esille toiminnan arviointi, joka perustuu sekä organisaation antamaan palautteeseen auditoinnista ja auditoijan itsearviointiin. Tämän toimintaperiaatteen oikeellisuutta puoltaa Kiwa Inspectan liiketoimintapäällikön, Fagerströmmen kommentti, "käytännössä paras oppimistilanne arvioijalle on itse arviointi – sen takia arvioija nauttii työstään – oppii uusia asioita joka päivä" (Fagerström 2018-11-14). Kehittämistyön aikana esille tulleet jatkuvatoimisen kehittämistyön menetelmät muissa organisaatioissa, kuten edellä mainitun Kiwa Inspectan kohdalla, osoitti yhtäläisyyksiä Ekokompassin suunniteltuihin metodeihin. Menettelytapaohjeen luvussa 4, käsitellään auditoinnin osalta jatkuvatoimisen kehittämisen periaatteita. Niihin kuuluvat koulutus- ja keskustelutilaisuudet, joita alkuperäisenkin Ekokompassin toimintaperiaatteen mukaisesti on järjestetty puolivuositain kaikille auditoijille. Menettelytapaohjeen arviointiliitteet; *auditoijan itsearviointilomake* ja *auditoijan arviointilomake organisaatiolle* toimivat auditoijille järjestettävien tapaamisten kehittämisideoinnin pohjana. Laadukkaan suunnittelun ja kehittämisen edellytyksenä on hyvin jäsenellyt prosessin vaiheet, ja siksi auditointiprosessi tulee eritellä selkeisiin toiminnallisiin lohkoihin. Tämän tueksi on Ekokompassin auditointiprosessista tehty kehittämistyön ohella yksinkertaistettu prosessikaavio (Kuva 3), jossa kehittämistyön ohella laadittu kevennetty prosessikaavio 19011:2018 auditointijärjestelmästä. Prosessikaavion tarkoituksena on havainnollistaa auditointiin liittyvät 4 osa-aluetta, suunnittelu, toteutus, arviointi, korjaavatoiminta. Edellä mainittujen osa-alueiden sisällön havainnollistaminen on tarkoitettu jatkuvatoimisen kehittämisen tueksi.

Kuva 3 Prosessikaavio auditointiohjelman vaiheista. Pohjautuu englanninkieliseen SFS SFS-EN ISO 19011:2018 *Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet* versioon.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Kehitystyön tulosten pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli kehittää kansalliseksi tarkoitettun Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän auditointia luomalla toimintaa tukeva menettelytapaohje. Auditointijärjestelmän kehittämistyö oli haastava, sillä auditointi aiheena oli uusi, vaikka auditoinnin sisältävät asiakohdat, kuten standardit, valintakriteerit, koulutus ja jatkuvatoiminen kehittäminen käsitteinä olivat entuudestaan tuttuja. Kehittämistyön aikana meneillään ollut ympäristötekniikan tutkinto-ohjelmaan kuuluva ympäristö- ja laatu järjestelmien kurssi tuki työn vaiheita, mutta itse kehittämistyö syvensi kyseisellä kurssilla käytyä asiaa auditointijärjestelmästä.

Kehittämistyön kriteerinä voidaan pitää uuden asian tai toimintatavan tuomista jo olemassa olevaan ja tämä toteutui selvimmin auditointiprosessin riskienhallinnan mukaan tuomisella ISO 19011:2018 standardista. Riskienhallinnan mukaan tuominen Ekokompassin auditointijärjestelmään tuntui aluksi epävarmalta ehdotukselta, koska tarkoituksena ei ole tehdä auditointijärjestelmää raskaaksi ja vaikeaselkoiseksi. Riskienhallinnan mukaan tuomisen päätöstä tuli tukemaan Anna Despard Asgardin vastaus sähköpostilla tehtyyn kyselyyn ELH:n auditointimenetelmistä, jossa mainittiin hiljattain vuonna 2017 riskienhallinnan mukaan otosta auditointijärjestelmään.

Kaiken kaikkiaan Ekokompassin toimintatavat ja periaatteet auditoinnin suhteen olivat jo alun alkaen hyvin pitkälle mietittyjä ja käytännön kautta kehittyneitä. Niiden kokoaminen yhdeksi selkeäksi ohjekirjaksi oli Ekokompassin kansallisen koordinaattorin, kuin alueellisten koordinaattorien toiveena ja tavoitteena, ja tämän opinnäytetyön tuloksena se toteutui.

5.2 Auditointijärjestelmän kehittämissuhteita

On erittäin haastavaa, jollei mahdotonta, kehittää täysin valmis menettelytapaohje toiminnalle, josta ei vielä ole käytännön tuomaa kokemusta kansallisella tasolla. Ekokompassin toiminta on kehittynyt ja toiminut hyvin pääkaupunkiseudulla ja menestyksekkäitten toiminta vuosien tuoma tietotaito on ollut arvossaan kehitystyötä tehdessä, niin käytäntö kansalliselta tasolta osoittaa suuntaa menettelytapaohjeen kehittämisessä jatkossa. Tämän tosiasian on osoittanut Norjan ja Ruotsin mallit, jotka päivittävät kansallista ympäristöjärjestelmän toimintamallia kolmen vuoden välein. Auditointijärjestelmään liittyvät kohdat on ensimmäistä kertaa Ekokompassin historiassa koottu yhteen ja runko auditointijärjestelmän periaatteille on nyt olemassa tulevaa kehitystyötä varten.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

ASQ. Learn About Quality. [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-28.] Saatavissa: <http://asq.org/learn-about-quality/project-planning-tools/overview/pdca-cycle.html>

AUDITOINTI-työryhmä 2018-10-30. Sijainti: Helsinki: Suomen luonnonsuojeluliitto. Auditoinnin kehittämistyöryhmä.

DESPARD ASGARD, Anna 2018-11-28. Eco-Lighthouse auditointikäytäntöjä [sähköpostiviesti]. Vastantottaja Jani Paukkonen.

DNV GL Finland Oy Ab. Kauppalehden julkaisemat yritystiedot [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-28.] Saatavissa: <https://www.kauppalehti.fi/yritykset/yritys/dnv+gl+finland+oy+ab/09144481>

ECO-LIGHTHOUSE. Teollisuuden kriteerit [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-30.] Saatavissa: <https://eco-lighthouse.org/industry-criteria/>

Ekokompassi.fi. Ekokompassin hanketausta [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-26.] Saatavissa: <https://ekokompassi.fi/mika-ekokompassi/tausta/>

Ekokompassi verkostotapaaminen 2018-06-03. Power Point 6.3.2018. Sijainti: Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto. EKOKOMPASSI-työryhmä.

Ekokompassi verkostotapaaminen 2018-07-03. Muistio 7.3.2018. Sijainti: Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto. EKOKOMPASSI-työryhmä.

FAGERSTRÖM, Stefan 2018-11-14. Auditointijärjestelmän kehittämistyö [sähköpostiviesti]. Vastantottaja Jani Paukkonen.

FINAS. Akkreditoitujen ympäristösertifioijat [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-14.] Saatavissa: <https://www.finas.fi/toimijat/Sivut/default.aspx#k=ymp%C3%A4rist%C3%B6>*

FINAS. Asiantuntijas arvioijaksi [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-18.] Saatavissa: <https://www.finas.fi/Koulutukset/Sivut/Tekniseksi-arvioijaksi.aspx>

FINAS. Organisaatio [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-30.] Saatavissa: <https://www.finas.fi/Tieto/Sivut/Organisaatio-ja-henkil%C3%B6kunta.aspx>

FINAS. [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-30.] Saatavissa: <https://www.finas.fi/Sivut/default.aspx>

FINAS. Akkreditoinnin ja sertifiointin tavoitteet ja merkittävimmät erot 14.1.2016 [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-30.] Saatavissa: <https://www.finas.fi/ajankohtaista/artikkelit/Sivut/Akkreditoinnin-ja-sertifiointin-tavoitteet-ja-merkitt%C3%A4vim%C3%A4t-erot.aspx>

FINAS. Akkreditoinnin ja sertifiointin tavoitteet ja merkittävimmät erot [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-13.] Saatavissa: <https://www.finas.fi/ajankohtaista/artikkelit/Sivut/Akkreditoinnin-ja-sertifiointin-tavoitteet-ja-merkitt%C3%A4vim%C3%A4t-erot.aspx>

FINAS. Akkreditoitujen todentajat [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-14.] Saatavissa: <https://www.finas.fi/akkreditointi/Akkreditointialueet/Sivut/Todentajat.aspx>

FINAS. Akkreditoitujen EMAS-todentajat [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-14.] Saatavissa: <https://www.finas.fi/toimijat/Sivut/default.aspx#k=EMAS>*

ISO, 2015. Esittely ISO 14001:2015 ympäristöjärjestelmään [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-15.] Saatavissa: https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/archive/pdf/en/introduction_to_iso_14001.pdf

JOHTAMISJÄRJESTELMÄN AUDITONTIOHJEET 2018. Standardi SFS-ISO 19011:2018 *Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet* Osa 7.1: Auditointien pätevyys ja arviointi, yleistä. Vahvistettu 2018. 3. painos. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto SFS ry.

KIWA INSPECTA. [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-16.] Saatavissa: <https://www.inspecta.fi/Palvelut/Sertifiointi-ja-arviointi/Johtamisjarjestelmasertifiointi/>

MÄHÖNEN, Elina 2018-09-05. Kansallinen koordinaattori. [Skype haastattelu.] Helsinki: Suomen Luonnonsuojeluliitto.

NIINIVAARA, Irina 2018-10-03. Norjan ja Ruotsin auditointikäytäntöjä [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Jani Paukkonen.

OSUUSKUNTA VISIA. Osuuskunta Visian yhteisösäännöt [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-28.] Saatavissa: <http://visia.fi/wp-content/uploads/2014/10/Osuuskunta-Visian-sa%CC%88a%CC%88nno%CC%88t.pdf>

OSUUSKUNTA VISIA. Referenssit [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-28.] Saatavissa: <http://visia.fi/referenssit/>

REJLERS FINLAND. [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-29.] Saatavissa: <https://www.rejlers.fi/>

HSY. Helsingin Seudun Kierrätyskeskus [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-28.] Saatavissa: <https://www.kierratyskeskus.fi/>

SINERVO, Tuija 2018-11-15. Auditointijärjestelmän kehittämistyö [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Jani Paukkonen.

Statistikmyndigheten SCB. Ruotsin kunnat [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-14.] Saatavissa: <http://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/>

SUOMEN MIELENTERVEYSSEURA. Ympäristö vaikuttaa mieleen. [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-29.] Saatavissa: <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/hyvinvointi/ymp%C3%A4rist%C3%B6-vaikuttaa-mieleen>

SVENSK MILJÖBAS. The Swedish Environmental Base - standard (4:2017) [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-07.] Saatavissa: <https://www.svenskmiljobas.se/Filer/Svensk%20Miljobas%20pa%20engelska/Swedish%20Environmental%20Base%20Standard%202017%20admitted.pdf>

The Chartered Quality Institute. [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-11-20.] Saatavissa: <https://www.quality.org/ISO-19011>

YLE AREENA, TIEDEYKKÖNEN. Kun ympäristö tuhoutuu - miten elää sovussa ympäristöahdistuksen kanssa? [verkkojulkaisu]. [Viitattu 2018-09-29.] Saatavissa: <https://areena.yle.fi/1-4249165?autoplay=true>

YMPÄRISTÖNSUOJELULAKI. 527/2014. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2018-09-29]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140527>

YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT 2018. VAATIMUKSET JA NIIDEN SOVELTAMISOHJEITA 2015. Suorituskyvyn arviointiin ja parantamiseen liittyvät termit. Osa 3.4.1: Auditointi. SFS-EN ISO 14001. Vahvistettu 2015. 3. painos. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto SFS ry.

YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄT 2018. Standardi SFS-ISO 14001:2015 *ympäristöjärjestelmä* Osa 4: Organisaation toimintaympäristö. Vahvistettu 2015. 3. painos. Helsinki: Suomen Standardisoimisliitto SFS ry.

EKOKOMPASSI – AUDITOINNIN ME- NETTELYTAPAOHJE

(VERSIO 1. 2018)

Koordinaattorit - Neuvojat - Auditoijat

SISÄLTÖ

1	EKOKOMPASSI YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄN AUDITOINTIJÄRJESTELMÄ	3
2	AUDITOINTIPOOLIN PERIAATTEET	4
2.1	Ekokompassin kansallinen koordinaattori.....	4
2.2	Ekokompassin aluekoordinaattorit.....	5
2.3	Ekokompassin ulkoiset auditoijat	6
2.4	Ekokompassin neuvojat	6
2.5	Auditoinnin hinnoitteluperusteita kansalliselle Ekokompassi koordinaattorille	7
2.6	Auditoijien valintakriteerit	7
2.7	Koulutus.....	8
3	AUDITOINTI PROSESSINA	9
3.1	Auditoinnin valmistelu	9
3.1.1	Auditoinnin riskit ja mahdollisuudet	10
3.2	Auditointi Ekokompassin valinneessa organisaatiossa	11
3.3	Auditoinnin päättävät työt.....	11
3.3.1	Korjaavien toimenpiteiden toteutus ja seuranta	12
3.3.2	Auditoinnin palautekysely ja arviointi.....	12
4	AUDITOINNIN KEHITTÄMINEN.....	13
4.1	Auditoijien pätevyyden ylläpito – päivityskoulutukset ja palauteseminaarit.....	13
	LIITE 1: OHJE AUDITOINTIIN VALMISTAUTUMISEEN SEKÄ AUDITOITAVAT EKOKOMPASSI KRITEERIT	15
	LIITE 2: EKOKOMPASSIN AUDITOINTIRAPORTTIPOHJA	15
	LIITE 3: AUDITOINNIN TOIMINTAOHJE TOIMIALOITTAIN.....	15
	LIITE 4: AUDITOIJAN ITSEARVIOINTILOMAKE.....	16
	LIITE 5: AUDITOIJAN ARVIOINTILOMAKE ORGANISAATIOILLE	18
	LIITE 6: AUDITOINTIOHJELMAPOHJA.....	20

1 EKOKOMPASSI YMPÄRISTÖJÄRJESTELMÄN AUDITOINTIJÄRJESTELMÄ

Tämä menettelytapaohje on tarkoitettu käytettäväksi Ekokompassin valtakunnallisesti yhtenäisten auditointikäytäntöjen selventämiseen. Kotimaiset PK- yritykset, jotka ovat valinneet organisaatioonsa Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän, tulee sen tarkoituksenmukainen käyttöönotto todentaa riippumattoman auditoijan toimesta. Tässä auditoinnin menettelytapaohjeessa käydään läpi kaikki olennaiset vaatimukset ja ohjeistukset liittyen Ekokompassin auditointijärjestelmään, alkaen sopimusperiaatteista auditointeja ja Ekokompassi-neuvontaa tuottavien tahojen kanssa solmittavaan yhteistyöhön ja hinnoitteluun liittyen. Auditointeja tekevien valintaan vaadittavat kriteerit on laadittu Ekokompassin asiantuntijaryhmässä ja ne pohjautuvat ISO standardien 14001:2015 ja 19011:2018 ohjeistuksiin. Menettelytapaohjeessa on myös kirjattu mm. auditoijien pätevyyden ylläpitoon vaaditut päivityskoulutukset, niiden tiheys ja auditointipooliin sitoutumisen vähimmäisaika. Ekokompassineuvontaa antavien henkilöiden hyväksymisestä ja koulutuksesta päättävät Ekokompassin alukoordinaattorit kansallisen koordinaattorin hyväksynnällä.

Auditointiprosessiin liittyvät toimenpidevaatimukset ja ohjeistukset on tarkoitettu osaksi auditointeja tekevien henkilöiden koulutusta. Auditointiprosessiin liittyvät vaatimukset on tarkoitettu noudatettavaksi valtakunnallisesti ja niiden soveltuvuus on tarkoitettu yleispäteväksi auditoitavasta toimialasta riippumatta. Näihin vaatimuksiin liittyvistä poikkeamistarpeista on menettelytapaohjeessa erikseen kerrottu poikkeamamenettelyissä. Auditointiprosessiin liittyvät ohjeistukset on tarkoitettu auditointiin valmistautuvan henkilön ohjenuoriksi eivätkä vaatimuksiltaan ole ehdottomia kuten auditointiprosessiin liittyvät vaatimukset. Auditointiprosessiin kuuluu mahdollisten riskien tunnistaminen ja arviointi, sekä tähän liittyvä dokumentointi. Auditointi prosessina on tarkoitettu osaltaan tukemaan organisaation tavoitteellista työtä ympäristöasioiden hallinnassa. Ulkopuolisen, riippumattoman tahon tekemä auditointi katsotaan Ekokompassissa olevan ensiarvoisen tärkeä katselmus organisaation vastuullisuuden tasosta ympäristöasioiden suhteen ja mahdollisuus kannustaa ympäristövastuullisuuden eteenpäin viennissä. Tämän vuoksi on perusteltua vaatia ammattitaitoa auditointiin haluavilta henkilöiltä.

Kaikki auditointiprosessiin liittyvät vaatimukset, ohjeistukset niin toiminnan kuin dokumentoinninkin suhteen linkittyvät jatkuvaan laaduntarkkailun ja kehittämisen periaatteeseen. Laaduntarkkailu ja jatkuva kehittäminen ovat osa organisaatioille tarjottavaa Ekokompassi-ympäristöjärjestelmää, sekä vahvasti osana Ekokompassin omaa sisäistä toimintaa. Ekokompassi pohjautuu *Ympäristöjärjestelmät ISO 14001:2015* -standardiin ja auditoinnin osalta *Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet ISO 19011:2018* -standardiin. Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä on kevennetty versio kansallisella tasolla toimiville PK- yrityksille ja ei näin ollen täysin vastaa ISO 14001:2015 standardia tai eurooppalaista EMAS-ympäristöjärjestelmää. Ekokompassin ja ISO 14001:2015 sekä EMAS-järjestelmien eroista ja yhtäläisyyksistä on kerrottu tämän menettelytapaohjeen lopussa (Liite 7).

2 AUDITOINTIPOOLIN PERIAATTEET

Auditointipoolin tarkoitus on olla osa Ekokompassin ympäristöjärjestelmää ja toimia olennaisena osana organisaatioiden sitouttamisessa ympäristöasioiden hallintaan. Auditointipooliin valittavien henkilöiden ammatillinen pätevyys ja riippumattomuus tulee olla Ekokompassin vaatimalla tasolla koulutuksen, työkokemuksen kuin myös eettisyyden ja vastuullisuuden suhteen, jotta auditointityö tulee tehtyä puolueettomasti ja oikeudenmukaisesti kaikissa olosuhteissa. Auditoinnin tarkoitus on olla luotettava ja tehokas konsultointi organisaatiolle onnistumisesta ympäristöasioiden hallinnan ja valvonnan suhteen, sekä tarjota asiantuntevaa ja rakentavaa palautetta mahdollisista kehitystarpeista. Auditointipooliin kuuluvien jäsenten tulee noudattaa tässä menettelytapaohjeessa ilmoitettuja ohjeistuksia ja vaatimuksia pysyäkseen hyväksytyinä auditoinneina. Näihin vaatimuksiin ja ohjeistuksiin kuuluu päivityskoulutuksiin osallistuminen, itsearvointi tehtyjen auditointien osalta, voimassaolevien auditointitapojen noudattaminen, sekä vaatimukset täyttävä raportointi.

2.1 Ekokompassin kansallinen koordinaattori

Ekokompassin operatiivista toimintaa johtaa kansallinen koordinaattori, joka

1. Määrittää auditoinnille kansallisen minimi- ja kattohinnan ja määrittelee laskutusperiaatteet (tuntien käyttö ja miten niistä laskutetaan/voi laskuttaa). Ohjeistuksia kohdassa 2.5.
  2. Vastaa uusien auditointien rekisteröinnistä ja lisää auditointien tiedot Ekokompassi.fi ei julkiseen järjestelmäosioon. Tiedot sisältävät auditointikokemuksen toimialoittain, käyty koulutus auditointipätevyyteen liittyen, tehdyt Ekokompassi auditoinnit. *
- * Katso että auditointipätevyyteen vaadittavat minimi 3 auditointia täyttyy 3 vuoden seurantaajaksolla.
3. Varmistaa, että jokainen auditointi täyttää valitut kriteerit, jotka löytyvät Ekokompassi.fi -sivulta.
  4. Valitsee auditointien auditointiin valmiille organisaatiolle.
    - o Ensimmäinen määrittävä tekijä auditointia valittaessa auditointivalmiille organisaatiolle on kokemus auditointialasta ja jo kertyneiden auditointien määrä. Katso kohta 5.
    - o Toinen määrittävä tekijä auditointia valittaessa auditointivalmiille organisaatiolle on työmatkan pituus.
  5. Ei varsinaisia auditointikiintiöitä. Pyritään kuitenkin saavuttamaan jokaiselle minimi (3) auditointien määrä sopimusajaksolle (3 vuotta).
  6. Tekee sopimukset auditointien kanssa auditointipooliin kuulumisesta ja huolehtii auditointipooliin kuuluvan henkilön laskutus sopimukset tämän vaihtaessa organisaatiota kesken kolmisvuotiskauden.
  7. Järjestää auditointien koulutukset (perehdytys ja ylläpitokoulutus). Ei kuitenkaan toimi uusien auditointien monitoroijana auditointinäytöillä.

8. Tekee laadunvalvontaa ja katsoo sekä koostaa asiakaspalautteet auditoinneista (järjestelmästä).
9. Pitää auditoidijien tiedot ajan tasalla. Valvoo, että käytössä olevat auditoidijat uusivat auditointioikeutensa kolmen vuoden välein (heräte järjestelmästä).
10. Eturistiriitojen seuraaminen ja nollaus 3 vuodessa, esim. eli jos antanut neuvontaa organisaatiolle Ekokompassiin liittyen ja näin ollen estynyt auditoidimasta.
11. Sopimusten kesto auditointipooliin 3 vuotta. *Sopimusjakson määräaikaisuus (3 vuotta) antaa mahdollisuuden auditoidijalle luopua auditointitehtävistä.*
12. Tarkkailee auditoidijien maksimituntien laskutusta ja vaatii selvitystä, jos on aihetta epäillä perusteetonta maksimituntien käyttöä.
13. Seuraa Ekokompassin sähköisestä järjestelmästä hälytyksiä organisaatioista, joiden edellisestä auditoinnista on kulunut 3 vuotta. (Hälytysrajat voivat olla esim. 2 kk ennen päättymistä. Järjestelmä lähettää automaattisen sähköpostimuistutuksen organisaatiolle).
14. Virallistaa sertifiointipäätöksen ja sallii organisaatiolle ladata sertifiikaatti järjestelmästä. (Välittäisiinkö papreiversioiden lähettämistä perinteisellä postilla?)
  -
15. Ei ole velvollinen Ekokompassin operatiivisesta toiminnasta vastaavana henkilönä itse tekemään auditointeja.

2.2 Ekokompassin aluekoordinaattorit

Alueelliset koordinaattorit toimivat kansallisen koordinaattorin alaisuudessa. Aluekoordinaattorilla on hyvä alueellinen tuntemus ja edellytykset kontaktoida alueellisia organisaatioita. Alueellinen koordinaattori:

1. Tekee alustavan katselmuksen organisaation saavuttamasta valmiudesta ensimmäiseen auditointiin ja ilmoittaa tästä kansalliselle koordinaattorille.
2. Hoitaa alustavan auditoidijien ja neuvojen rekrytoinnin ja markkinoinnin alueellisesti.
3. Vastaanottaa hakemuksen auditoidijaksi pyrkivältä ja lähettää eteenpäin kansalliselle koordinaattorille hyväksyttäväksi.
4. Markkinoi paikallisesti Ekokompassia ottamalla yrityskontakteja, järjestämällä infotilaisuuksia Ekokompassiin liittyen. Hoitaa vetovastuun alueellisesta Ekokompassi toiminnasta.
5. Tarjoaa Ekokompassineuvontaa sekä tekee auditointeja tarvittaessa. Huomiotavaa että päällekkäisyyksiä neuvonnan ja auditoinnin suhteen ei ole saman organisaation kanssa.
6. Koordinoi organisaation Ekokompassi ympäristöjärjestelmän rakentamissuunnitelman toteutuksen paikallisen Ekokompassi-neuvojan kanssa.

2.3 Ekokompassin ulkoiset auditoijat

Ekokompassin auditoijat valitaan tämän menettelytapaohjeen kohdassa 2.7 lueteltujen kriteerien täytyessä ja Ekokompassi auditointeja voi suorittaa vain Ekokompassin auditointipooliin hyväksytty henkilö, joka:

1. Seuraa Ekokompassin tiedotteita ja kokoontumis- sekä koulutuskutsuja.
2. Huolehtii riittävästä päivityskoulutuksesta tarkkailuajanjaksolla (3 vuotta)
3. Osallistuu aktiivisesti Ekokompassinjärjestämiin auditoijien palautetilaisuuksiin.
4. Ilmoittaa auditointipooliin liittyessään haluamansa toimialueen laajuuden. Tämä tarkoittaa mahdollisuutta rajata oma auditointialue minimissään omaan työssäkäyntikuntaan.
5. Sitoutuu toimimaan auditointitehtävissä sopimuksessa mainitun ajanjakson (3 vuotta).
6. Huolehtii, ettei päällekkäisyyksiä ole ekokompassi-neuvonnan ja auditoinnin suhteen samaan organisaatioon.
7. Allekirjoittavat salassapitosopimukset auditoitavan organisaation kanssa.
8. Edustaa muuta organisaatiota kuin Ekokompassia, tai toimii freelancerina.

Sopimusrikkomuksista auditoija menettää auditointipoolin jäsenyyden, eikä näissä tapauksissa suoritettuja maksuja palauteta auditoijalle tai tämän edustaneelle organisaatiolle. Auditointipooliin kuuluvan henkilön vaihtaessa organisaatiota, pysyy henkilökohtainen auditointikelpoisuus voimassa, mikäli pätevyyden ylläpitoon liittyvät vaatimukset täyttyvät. *

* Organisaation muuttuessa kesken kolmivuotiskauden, tulee mahdolliset laskutussopimuksiin liittyvät asiat sopia erikseen. Kohta Sopimukset/kansallinen koordinaattori.

2.4 Ekokompassin neuvojat

Ekokompassin neuvojat ovat alueellisia henkilöitä, sillä Ekokompassin perustamiseen kuuluu useampia neuvontakäyntejä yrityksessä. Neuvojat:

1. Voivat työskennellä suoraan aluekoordinaattorin alaisuudessa tai edustaa muuta ulkoista organisaatiota.
2. Aluekoordinaattori voi tarvittaessa toimia Ekokompassi-neuvojana.
3. Ekokompassi- neuvoja voi toimia Ekokompassi -auditoijana, niin että neuvottavat ja auditoidtavat organisaatiot eivät ole päällekkäisiä. Auditointeja tekevä Ekokompassi-neuvoja tulee täyttää vaadittavat kriteerit ja saavuttaa minimi kelpoisuuspisteet. Kohta 2.5 Yleisiä sopimusasioita.

2.5 Auditoinnin hinnoitteluperusteita kansalliselle Ekokompassi koordinaattorille

Organisaatioilta perittävä Ekokompassi perusmaksu määräytyy organisaation koon ja vaatimuksen mukaan ja sisältää ympäristöjärjestelmän perustamisen yhdessä Ekokompassi-neuvojan kanssa. Neuvonta tunnit xh, matkakustannukset, ... Vuosimaksuun sisältyvät auditointiin liittyvät auditointien pätevyysylläpito, asiakirjojen hallinnointi ja Ekokompassin julkinen näkyvyys organisaation toiminnassa. Vuosimaksu laskutetaan xx.xx. voimassa olevan Ekokompassin hintaluokan mukaan. Auditointimaksu on kiinteä ja sisältää arviointiryhmän kokoamisen, auditoinnin valmistelun, auditointikäynnin, auditoinnin tulosten analysoinnin ja raportoinnin sekä Ekokompassi-sertifiointipäätöksen. Päätöksenteko käsittää päätösasiakirjojen laadintaan, päätöksen esittelyyn, käsittelyyn ja päätöksentekoon käytetyn työajan. Teknisen arvioinnin maksu sisältää teknisen osuuden arvioijien ja mahdollisten asiantuntijoiden työpanoksesta aiheutuvat kustannukset. *

* Tekninen asiantuntija on Ekokompassin ulkopuolinen asiantuntijataho, joka palkataan auditointikäynnille, vain jos auditointi katsoo, että ulkopuolista erikoisosaamista vaaditaan auditoinnin aikana.

2.6 Auditointien valintakriteerit

Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet ISO 19011:2018- standardi ohjeistaa, että pätevyysarviointi on suunniteltava auditointiryhmän toimesta vastaamaan todellisia tarpeita ja tästä on laadittava kirjallinen vastine, sekä tarpeellinen dokumentaatio. Pätevyysarviointi tulee olla objektiivinen, johdonmukainen, oikeudenmukainen ja luotettava. Auditointien lopullisen valinnan tekee Ekokompassin kansallinen koordinaattori ja valinta perustuu Ekokompassin auditointiryhmän laatimaan arviointiohjelmaan, jonka neljä pääkohtaa on vaadittavan pätevyysmääritys, arviointikriteerien laadinta, soveltuvien arviointitapojen valinta ja itse arvioinnin toteutus. (Kuva 1.) Ekokompassi koulutukseen hyväksyttävät auditointijat valitaan minimipisteperiaatteella. Eli eri osa-alueista on saatava yhteensä vähintään 70 *kelpoisuuspistettä* sadasta (70/100 kp). *

* Pisteytettävät osa-alueet ovat:

1. Tekninen osaaminen, tarkoittaa yhtä tai useampaa ammatillista koulutusta. 1-2 vuoden työkokemuksella saa 5 kp. 3-5 vuoden työkokemuksella 10 kp. Tästä osiosta 10 kp:tä on maksimi.
2. Ekokompassi-neuvojana toimiminen vähintään 15: lle organisaatiolle 30 kp:tä.
3. Auditointi kokemus katsotaan eduksi jos hakuaikaa edeltäneellä 4 vuoden ajanjaksolla tehtyjä auditointeja on 5-10, saa hakija 5 kp:tä. Jos hakijalla on hakuaikaa edeltäneellä kahden vuoden ajanjaksolla auditoituja kohteita vähintään 10, saa hakija 10 kp:tä.
4. Sosiaaliset taidot/asiakaspalveluhenkisyys osana auditointiosaamista. Testataan kirjallisella kokeella, sekä arvioitavalla auditoinnilla**. Kirjallisesta osiosta annettavat pisteet 0, 5, 10, 15 ja koeauditoinnista 0, 5, 10, 15. max. kp 30.
5. Ympäristökonsultointi vähintään yhdeltä seuraavista osa-alueista: kemikaalilainsäädäntö, jätelaki, ympäristönsuojelulaki. Vähintään 2 vuoden konsultointikokemus hakuaikana voimassa olevien lakien osalta. Min ja max 15 kp.

6. Konsultointitehtävät hakuaikaa edeltäneellä 3 vuoden ajanjaksolla seuraavista seuraavista järjestelmistä ja standardeista: ISO 14001:2015, ISO 19011:2018, EMAS ja EMAS easy, Green Office, tai muu vastaava ympäristöjärjestelmä. Min ja max 5 kp: tä.

** auditointikokemusta omaamattoman henkilön tulee osallistua tarkkailijaksi 1- 3 auditointiin ennen omaa auditointinäyttöä. (Näin auditoidjaksi hakeva henkilö näkee kuinka auditointi tehdään ja osaa valmistautua omaan näyttöön paremmin).

Pätevyysvaatimusten määrittäminen	<ul style="list-style-type: none"> •Lainsäädännön tuntemus (ympäristö) •Teknistenalojen kokemus (vaihtoehtoinen kriteeri) •Asiakaspalvelukokemus
Arviointikriteerit	<ul style="list-style-type: none"> • Ammatillinenkoulutus + työkokemus, max 10 kp. • Ympäristöjärjestelmien konsultointikokemus (ISO 14001, EMAS, Green Office tai vastaava) 3 vuoden ajalla. Max 5 kp. • Auditointikokemus max 10 kp. • Ekokompassi- neuvojana toimiminen vähintään 15: lle organisaatiolle 30 kp:tä. • Palvelusta vastaavan henkilön vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot, projektinhallinnan kyvyt, palveluhenkisyys ja vastuullisuus. Max 30 kp. • Lakituntemus max 15 kp.
Soveltuvat arviointitavat	<ul style="list-style-type: none"> • Haastattelu + CV + (motivaatio kirje) • Kirjallinen tehtävä tehtävänannon mukaan. HUOM! <u>Ekokompassin kriteerit kattavammat kuin SEB:n!</u> • Auditointi näyttö.
Arvioiminen	<ul style="list-style-type: none"> • Eri arviointiosioiden pisteytys ja näistä kertyvän minimipisterajan saavuttaminen johtaisi hyväksytyyn valintaan auditoidjaksi.

Kuva 1 Ekokompassin auditoidjien arviointiohjelman neljä pääkohtaa. Pohjautuvat englanninkieliseen SUOMEN STANDARDISOIMISLIITTO SFS SFS-EN ISO 19011:2018 *Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet* versioon.

2.7 Koulutus

Henkilöt, jotka ovat täyttäneet Ekokompassin kriteerit hakiessaan auditointipooliin tulee osallistua aloituskoulutukseen. Koulutuksen toteuttaja on valtakunnallinen xxxxxxxxx. Koulutuksen sisällön pääkohdat ovat Ekokompassin auditointityöryhmän laatimat ja Ekokompassin hallituksen hyväksymät, joiden pohjalta yhteistyössä koulutuksen toteuttavan tahon kanssa räätälöidään auditoidjien aloituskoulutus. Aloituskoulutus on kolmivaiheinen ja sisältää Ekokompassi tutuksi -osion, Ekokompassin kannalta olennaisimmat osat ISO-standardeista, *Ympäristöjärjestelmä* ISO 14001:2015 ja *Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet* 19011:2018 ja käytännön harjoittelun.

Vaihe I:

- 1) Ekokompassin esittely – historia - organisaatio – sidosryhmät
- 2) Yleiset sopimuskäynnot

- 3) Ekokompassin kymmenen kriteeriä
- 4) Ekokompassin rakentaminen organisaatiolle

Vaihe II:

- 5) ISO-standardit *Ympäristöjärjestelmä ISO 14001:2015 ja Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet 19011:2018* soveltuvin osin, joita Ekokompassi noudattaa. *
- 6) Mahdollisen lakilistan tarkistus.
- 7) Auditointi kolmivaiheisena prosessina.
  - * Toimii ehdotuksena, sillä Norjassa on vuodesta 2017 otettu käyttöön sähköinen koe, jolla testataan mm. auditoiden (uudet ja vanhat) ISO 19011:2018 standardin tuntemusta.

Vaihe III**:

- 8) Käydään tarkkailijana auditoinneilla 2- 5 kertaa.
- 9) Tehdään itsenäinen, paikallisen aluekoordinaattorin monitoroima auditointi 1-3 kertaa.

** Aikaisempaa auditointikokemusta omaava henkilö ei tarvitse käydä vaihetta kolme.

3 AUDITOINTI PROSESSINA

Auditointi tarkoittaa ulkopuolisen asiantuntijan suorittamaa yrityksen Ekokompassi-järjestelmän todentamista. Auditoinnilla tarkastetaan, että yritys täyttää Ekokompassi-kriteerit ja noudattaa ympäristöohjelmaansa. Auditointiprosessi tulee olla järjestelmällistä, riippumatonta ja dokumentoitua määrittämistä organisaatiolle osoitettujen kriteerien täyttymisestä. Organisaation toteutettua Ekokompassi-ympäristöohjelmaansa noin puolen vuoden ajan, yritys on valmis ensimmäiseen auditointiin. Ekokompassi-neuvoja lähettää yritykselle seurantaraportin, joka tulee palauttaa kuukauden sisällä. Seurantaraportissa yritys kuvaa lyhyesti ympäristötoimiensa etenemistä sekä raportoi seuraamistaan tunnusluvuista. Kun hyväksytysti täytetty seurantaraportti on palautettu omalle aluekoordinaattorille/Ekokompassi-neuvojalle ja näiden toimesta syötetään tieto sähköiseen järjestelmään. Kansallinen koordinaattori valitsee Ekokompassin auditointipoolista soveltuvan auditoiden. Auditoiden tulee hyväksyä kansallisen koordinaattorin toimeksiantoehdotus viikon kuluessa ilmoituksesta ja sopia auditoinnin ajankohdasta yrityksen ympäristövastaavan kanssa. Auditoinnilla todennettu Ekokompassi-ympäristöjärjestelmän kriteerien (Liite 1) täytyminen oikeuttaa Ekokompassi-sertifikaattiin, jonka myöntää Ekokompassin kansallinen koordinaattori.

3.1 Auditoinnin valmistelu

Auditointiin valmistautumiseen vaikuttavat organisaation toimiala, kokoluokka, ympäristöpolitiikka, ympäristöohjelmalle asetetut tavoitteet ja menetelmät, joilla näihin tavoitteisiin pyritään.

Auditoinnin valmisteluun kuuluvat toimenpiteet:

1. Tutustu yritykseen nettisivujen kautta.
2. Sovi organisaation kanssa auditoinnin ajankohta ja ohjeista auditoinnin kulusta, kuten haastatteluista ja tarkastuskohteista. Lähetä kirjallinen auditointiohjelma vähintään viikkoa aikaisemmin auditointiin osallistuville henkilöille.
3. Käy läpi yrityksen dokumentit (YVA, LAKILISTA, JÄTEHUOLTOSUUNNITELMA, KEMIKAALILISTA). Dokumentit löytyvät yrityskohtaisesti Ekokompassikansiosta, jonne auditoijan on saanut kirjautumisoikeudet.
4. Valmistele suuntaa-antava aikataulu auditoinnille. Laadi auditointiin liittyvät kysymykset. Valmis auditointiohjelmanpohja, Liite 6.
5. Merkitse auditointi Ekokompassin sähköiseen järjestelmään (kalenteri). Muista myös päivittää mahdolliset muutokset.
6. Selvitä lupa-asiat mahdollisen valokuvaustarpeen osalta.
7. Sovi ennalta mahdollisen salassapitosopimuksen allekirjoitus.
8. Riskien ja mahdollisuuksien selvittäminen. Menettelytapaohjeen kohta 3.1.1.

3.1.1 Auditoinnin riskit ja mahdollisuudet

Auditoitavan organisaatioon suunnatulla auditoinilla on mahdollisuus kohdata odottamatonta, jonka johdosta auditoinnin lopputuloksen oikeellisuus voi vääristyä. Auditoijan tulisi osata ilmaista mahdolliset riskit ja mahdollisuudet, joita aditoitavaan kohteeseen liittyy. Näistä riskieistä on hyvä informoida organisaatiota jo Ekokompassi neuvonnan aikana. *Esimerkkinä tällaisesta riski/mahdollisuustekijästä auditointiin liittyen on auditoitavan organisaation aivainhenkilöiden henkilökohtaisten aikataulujen selvittäminen ja yhteensovittaminen.* Seuraavassa listataan näitä auditoinnin riskiarviointiin liittyviä kohtia:

- a) **Suunnittelu**, esim. tarkistettavien dokumenttien määrä, haastateltavien henkilöiden määrä ja heidän aikataulunsa, mahdollisten tarkastuskohteiden sijainti koko, sekä turvallisuusvaatimukset.
- b) **Resurssit**, esim. auditointiin tarvittavan ajan mitoitus, mahdollinen laitteisto, voimassa oleva työ/turvallisuuskortti, aditoijan pätevyysvaatimusten täyttyminen, riittävä tekninentuki.
- c) **Viestintä**, esim. tehottomat ulkoiset / sisäiset viestintäprosessit Ekokompassin, auditoijan, neuvojan ja auditoitavan organisaation välillä.
- d) **Toteutus**, esim. auditointiohjelmassa tehtyjen tarkastusten tehoton yhteensovittaminen tai tietoturvan ja luottamuksellisuuden huomioon ottaminen.

- e) **Dokumentointi**, esim. auditointidokumentteihin kirjattujen poikkeamakommenttien seuranta ja toimenpide ohjeet, osapuolten vaatimukset/odotukset täyttävä dokumentoinnin luottamuksellisuus, tulosten oikeellinen osoitus, dokumentaation jakaminen ja arkistointi auditointiohjelman tehokkuuden osoittamiseksi.
- f) **Seuranta, tarkastelu ja parantaminen**, esim. auditointiohjelman tulosten tehoton valvonta ja poikkeamien seuranta. Palautteenantojärjestelmän ylläpito (itsearviointi ja organisaatio > audittoija arviointi) ja riittävä vastetoiminta palautteisiin.

3.2 Auditointi Ekokompassin valinneessa organisaatiossa

1. Tapaa organisaation avainhenkilöt aloituspalaverissa. Käykää läpi auditoinnin kulku ja mahdolliset kysymykset. Sopikaa tarvittavat henkilöhaastattelut (ajankohta ja paikka), sekä päätöspalaverin ajoitus.
2. Tarkista Ekokompassin 10 kriteerin täytyminen. Kriteerikohtainen ohjeistus löytyy liitteestä 1.
3. Tee kierros organisaation tiloissa tai muissa tarkistettavissa kohteissa.
4. Haastattele johtoa, ympäristövastaavaa ja henkilökuntaa.
5. Kirjaa havaintosi ja päätelmäsi alustavasti raporttiin.
6. Tee auditoinnin lopuksi hyväksymis- / hylkäämispäätös ja ohjeista organisaatiota jatkosta.

3.3 Auditoinnin päättävät työt

Auditointi päätetään organisaation avainhenkilöiden kanssa yhteisessä lopetuspalaverissa, jonka aikana ynnätään auditoinnin tulokset, annetaan positiivinen palaute ja tuodaan esille mahdolliset poikkeamat. Poikkeamien vaatimista korjaavista toimenpiteistä ja aikatauluista näiden suhteen sovitaan paikan päällä. Kaikki tarpeellinen auditointiin liittyvä tieto kirjataan auditointidokumentteihin/raporttiin.

- Mikäli auditoinnin tuloksena on A) **hyväksytty**, kirjoitetaan raportin lopussa oleva väliaikainen todistus valmiiksi. Lähetetään valmis raportti todistuksineen pdf-muodossa Ekokompassijärjestelmään.
- Mikäli auditoinnin tulos edellyttää korjaavia toimenpiteitä (B) **Hyväksytty korjaavin toimenpitein**, kirjataan raporttiin poikkeama/t ja takaraja korjausten ilmoittamiselle **aluekoordinaattorille**. Toimitetaan Ekokompassille versio. docmuodossa, jotta siihen voi vielä täydentää tiedon poikkeamien korjaamisesta.

- Mikäli auditoinnin tulos edellyttää korjaavia toimenpiteitä C) **Hyväksytty korjaavin toimenpitein edellyttäen Ekokompassin edustajan tarkastuskäyntiä**, kirjataan raporttiin poikkeama/t ja takaraja auditoijan tarkastuskäynnille. Toimitetaan Ekokompassille versio doc-muodossa, jotta siihen voi vielä täydentää tiedon poikkeamien korjaamisesta.
- Mikäli auditoinnin tulos on D) **Hylätty**, lähetetään raportti ilman todistusta pdf-muodossa. Ilmoitetaan aluekoordinaattorille organisaation mahdollisista neuvonta tarpeista uutta auditointia varten. Uusi auditointi voidaan sopia aikaisinta 3 kuukauden päähän.
- Auditoinnin hyväksytysti täyttäneen organisaation on mahdollista saada loppuraportti ja sertifikaatti 10 päivän kuluessa auditoinnista, tai poikkeama tapauksissa, poikkeamien hyväksytysti korjaamisesta lukien, Ekokompassi portaalista organisaation omasta kansiossa.

3.3.1 Korjaavien toimenpiteiden toteutus ja seuranta

Korjaavin toimenpitein hyväksytyjä auditointeja on kaksi, (B) **Hyväksytty korjaavin toimenpitein** ja C) **Hyväksytty korjaavin toimenpitein edellyttäen Ekokompassin edustajan tarkastuskäyntiä**.

1. (B) **Hyväksytty korjaavin toimenpitein** tarkoittaa, että poikkeamien kohdalla, korjaavien toimenpiteiden todennus voidaan tehdä organisaation lähettämällä valokuvalla, dokumentin kopiolla tai muulla organisaation kanssa sovitulla tavalla.
2. **Hyväksytty korjaavin toimenpitein edellyttäen Ekokompassin edustajan tarkastuskäyntiä** tarkoittaa vaikeammin todennettavaa kohdetta kuin kohdassa yksi ja korjaavan toimenpiteen riittävyys tarkistetaan tarkistuskäynnillä. Tarkistuskäynnin voi tehdä Ekokompassin aluekoordinaattori, Ekokompassi-neuvoja tai Ekokompassi-auditoija.

3.3.2 Auditoinnin palautekysely ja arviointi

Auditoinnin jatkuvan kehittämisen periaatteeseen kuuluu tehtyjen auditointien kolmivaiheinen monitorointi.

- Auditoitu organisaatio täyttää 2 viikon kuluessa auditoinnista sähköisen auditointiarvion.
- Auditoinnin tehnyt henkilö tekee sähköisen itsearviointin omasta auditoinnistaan kahden viikon kuluessa auditoinnista. (min. 3 itsearviointia per 3 vuoden sopimusjakso?)
- Aluekoordinaattori on mukana tarkkailijana yhdessä auditoinnissa kolmen vuoden sopimusjakson aikana. Aluekoordinaattori tekee tästä sähköisen arvioinnin.

4 AUDITOINNIN KEHITTÄMINEN

Ekokompassi -ympäristöjärjestelmälle tehtyjen auditointien asianmukaisuuden todentaminen edellyttää auditointiohjelman järjestelmällistä suunnittelua, johon kuuluu jatkuvatoiminen seuranta ja seurantatulosten tarkastelu ja sekä mahdollisten kehittämistarpeiden toteutus. Ekokompassi järjestää auditointien tapaamisia ja kutsuu auditointiryhmiä koolle pari kertaa vuodessa. Kokouksissa käydään läpi tulevan puolen vuoden auditoinnit ja palautteet tehdyistä auditoinneista, sisältäen yhteenvedon organisaatioiden palautteista kuin myös auditointiryhmien itsearviointeista. Auditointiryhmät voivat esittää kehitysehdotuksia auditointiprosessiin ja tarvittaessa pyytää linjausta esimerkiksi Ekokompassi-kriteerien tulkintaan. Ekokompassi edellyttää auditointiryhmien osallistumista palautepalaveriin ensimmäisen auditoinnin jälkeen. Palaverissa käsitellään auditoinnin kulkua, ajankäyttöä, mahdollisia ongelmatilanteita sekä ohjeistuksen ja muun materiaalin riittävyttä ja toimivuutta. Toinen laadunkehittämistoimenpide on auditointiryhmiltä organisaatioilta pyydettävä palaute auditoinnista. Näiden palautekyselyiden tarkoituksena on kartoittaa, kuinka hyvin auditointiryhmä kokee ympäristöjärjestelmän vaatimusten ja näiden toteuttamisen arvioinnin kohtaavan auditointiprosessissa, sekä kuinka paljon auditoinnin koetaan antavan tukea ympäristöasioiden hallinnassa ja kehittämisessä. Näiden menetelmien tarkoituksena on saada arvokasta tietoa, jonka pohjalta kehitetään auditointiprosessia ja auditointiryhmien koulutusta. Kehitystyön kannalta tarkasteltavia näkökohtia on:

- Auditointiin tarvittava ajankäyttö. Voidaanko esimerkiksi hyvin suunnitelluilla auditoinnin dokumenttipohjilla nopeuttaa itse auditointiryhmän työtä.
- Olennaisten kehityskohteiden tunnistaminen > osapuolten mahdollisten tarpeiden ja odotusten huomioiminen/kuuleminen > Mahdollisten auditointikäytäntöjen muuntaminen
- Auditointiryhmien ammatillisen kehittymisen seuranta
- Raportointitapojen yhdenmukaisuus.
- Auditointiin liittyvien riskien ja mahdollisuuksien tunnistamisen tehokkuus. Auditointiin liittyvät sisäiset ja ulkoiset haasteet.
- Auditointiin liittyvät luottamuksellisuus ja tietoturva näkökohdat.

4.1 Auditointiryhmien pätevyys – päivityskoulutukset ja palauteseminaarit

Auditointiryhmiä veloitetaan osallistumaan 3 vuoden sopimuskaudellaan heille osoitettuihin koulutuksiin vähintään X kertaa. Laki- ja asetusmuutoksiin liittyvissä päivityksissä koulutukseen osallistuminen on ehdotonta pätevyysylläpitämiseksi. Näistä Ekokompassin koulutuksista ilmoitetaan Ekokompassin omilla sivuilla ja auditointiryhmille suunnatuilla sähköposteilla. Toinen pätevyysylläpitämistä tukeva toimenpide on jatkuvatoiminen pätevyysarviointi, johon kuuluu itsearviointi (Liite 4) ja auditointiprosessin mukana olleiden avainhenkilöiden laadun arviointi (Liite 5). Tämä auditointiryhmien pätevyysarviointi perustuu osittain *Johtamisjärjestelmän auditointiohjeet ISO 19011:2018*-standardiin. Auditointiryhmien pätevyysarvioinnissa kuuluu huomioida henkilökohtaista käyttäytymistä vuorovaikutustilanteissa, kykyä ilmentää tietoja ja taitoja, jotka pohjautuvat aikaisempiin opintoihin, työkokemukseen, auditointikoulutukseen sekä mahdollisesti aikaisempiin auditointeihin. Tämä auditointiryhmien jatkuvatoiminen

pätevyyden arviointi on osa Ekokompassin auditointijärjestelmän jatkuvatoimista kehittämistä. Organisaation auditointipalautteiden koosteiden ja audittoijien kokemusten pohjalta etsitään kehittämistarpeita Ekokompassin järjestämällä palauteseminaareilla.

LIITE 1: OHJE AUDITOINTIIN VALMISTAUTUMISEEN SEKÄ AUDITOITAVAT EKOKOMPASSI KRITTEERIT

Ekokompassin oma liite

LIITE 2: EKOKOMPASSIN AUDITOINTIRAPORTTIPOHJA

Ekokompassin oma liite

LIITE 3: AUDITOINNIN TOIMINTAOHJE TOIMIALOITTAIN

Ekokompassin oma liite

LIITE 4: AUDITOIJAN ITSEARVIOINTILOMAKE

AUDITOIJAN ITSEARVIOINTILOMAKE

- Tämä auditoijalle laadittu itsearviointilomake on tarkoitettu palvelevan jatkuvan kehittämisen periaatetta Ekokompassin auditointijärjestelmän suhteen. Auditointilomake on jaettu 3:een pääkohtaan, auditoinnin kulku, auditoijan ammatillisuus, auditoinnin päättäminen.
- **Ensimmäisessä** sarakkeessa ilmoitetaan arvioitava toiminta.
- **Toisessa** sarakkeessa valitaan arvioitavan toiminnan kesto tai laatu.
- **Kolmannessa** sarakkeessa laitetaan ruksi niiden toimintojen kohdalle, joissa poikkeamaa suunnitellusta ilmeni.
- **Neljännessä** sarakkeessa kirjoitetaan vapaaehtoisesti lyhyt tarkennus poikkeamaan liittyen tai poikkeamaan liittyvä korjaava ehdotus.

Auditoidun organisaation toimiala:	Auditointi tehtiin, pvm/kk/v:	Auditointi kokemus, kerrat/v

Auditoinnin kulku	"tässä sarakkeessa olevat vastaukset alas veto laatikosta"	Poikkeamat suunnitellusta tapahtui: (X)	"tarkennus" tai "ehdotus"
<i>Tässä osiossa kysytyillä asiakohdilla ja niissä ilmenneillä epäkohdilla katsotaan voivan kehittää auditoinnin kulkua ajan käytön suhteen.</i>			
Auditoinnin kesto [t]	"puolen tunnin tarkkuudella"		
Poikkeama suunnitellusta kestosta [t]	"		
Aloituspalaverin kesto [t]	"		
Dokumenttien tarkistus [t]	"		
Toimitilakatselmus [t]	"		
Avainhenkilöiden haastattelu [t]	"		
Lopetuspalaverin kesto [t]	"		
Auditoijan ammatillisuus	"tässä sarakkeessa olevat vastaukset alas veto laatikosta"	Poikkeamat suunnitellusta tapahtui: (X)	"tarkennus" tai "ehdotus"

<i>Tässä osiossa kysytyillä asiakohdilla ja niissä ilme- nevillä epäkohdilla katso- taan voivan kehittää au- ditoinnin kulkua auditoi- jan koulutuksen suhteen.</i>			
Koen auditoijana, että pe- rehtyneisyyteni kohtee- seen oli:	"hyvä" tai "puutteellinen"		
Koen auditoijana, että so- siaalinen kanssakäyminen oli:	"		
Koen auditoijana, että jär- jestelmällisyys tarkistuk- sen aikana oli:	"		
Koen auditoijana, että tahdikkuuteni epäkohtien ilmaisussa oli:	"		
Koen auditoijana, että po- siitiivisen palautteen an- toni oli:	"		
Auditoinnin päättäminen	"tässä sarakkeessa olevat vastaukset alas veto laati- kosta"	Poikkeamat suunnitel- lusta tapahtui: (X)	"tarkennus" tai "ehdotus"
<i>Tässä osiossa kysytyillä asiakohdilla ja niissä ilme- nevillä epäkohdilla katso- taan voivan kehittää au- ditoinnin kulkua kirjallis- ten ohjeistuksien suhteen.</i>			
Koen auditoijana, että loppuraportointini oli:	"kattava", "puutteelli- nen" tai "osittain virheel- linen"		
Auditoinnin aikana il- meni, että auditointiin valmistava neuvonta ko- konaisuudessaan/osittain on ollut:	"		
Muu huomioitava asia:			

LIITE 5: AUDITOIJAN ARVIOINTILOMAKE ORGANISAATIOLLE

ORGANISAATION ARVIOINTILOMAKE AUDITOINNISTA

- Tämä auditoidulle organisaatiolle laadittu palautteenantolomake on tarkoitettu palvelevan jatkuvan kehittämisen periaatetta Ekokompassin auditointijärjestelmän suhteen. Auditointilomake on jaettu 3:een pääkohtaan, auditoinnin kulku, auditoidun organisaation toiminta, auditoinnin päättäminen.
- **Ensimmäisessä** sarakkeessa ilmoitetaan arvioitava toiminta.
- **Toisessa** sarakkeessa valitaan arvioitavan toiminnan kesto tai laatu.
- **Kolmannessa** sarakkeessa laitetaan ruksi niiden toimintojen kohdalle, joissa poikkeamaa suunnitellusta ilmeni.
- **Neljännessä** sarakkeessa kirjoitetaan vapaaehtoisesti lyhyt tarkennus poikkeamaan liittyen tai poikkeamaan liittyvä korjaava ehdotus.

Auditoidun organisaation toimiala:	Auditointi tehtiin, pvm/kk/v:	Palautteen antoi:

Auditoinnin kulku	"tässä sarakkeessa olevat vastaukset alas veto laatikosta"	Poikkeamat suunnitellusta tapahtui: (X)	"tarkennus" tai "ehdotus"
<i>Tässä osiossa kysytyillä asiakohdilla ja niissä ilme- neillä epäkohdilla katso- taan voivan kehittää au- ditoinnin kulkua ajan käy- tön suhteen.</i>			
Auditoinnin kesto [t]	"puolen tunnin tark- kuudella"		
Poikkeama suunnitellusta kestosta [t]	"		
Aloituspalaverin kesto [t]	"		
Dokumenttien tarkistus [t]	"		
Toimitilakatselmus [t]	"		
Avainhenkilöiden haastat- telu [t]	"		
Lopetuspalaverin kesto [t]	"		
Auditoidun organisaation toiminta	"tässä sarakkeessa olevat vastaukset alas veto laatikosta"	Poikkeamat suunnitellusta tapahtui: (X)	"tarkennus" tai "ehdotus"

<i>Tässä osiossa kysytyillä asiakohdilla ja niissä ilme- nevillä epäkohdilla katso- taan voivan kehittää au- ditoinnin kulkua auditoi- jan koulutuksen suhteen.</i>			
Auditoijan perehtyneisyys kohteeseen oli:	"hyvä" tai "puutteellinen"		
Auditoijan sosiaalinen kanssakäyminen oli:	"		
Auditoijan järjestelmälli- syy tarkistuksen aikana oli:	"		
Auditoijan tahdikkuus epäkohtien ilmaisussa oli:	"		
Auditoijan positiivisen pa- lautteen anto oli:	"		
Auditoinnin päättäminen	"tässä sarakkeessa olevat vastaukset alas veto laati- kosta"	Poikkeamat suunnitel- lusta tapahtui: (X)	"tarkennus" tai "ehdotus"
<i>Tässä osiossa kysytyillä asiakohdilla ja niissä ilme- nevillä epäkohdilla katso- taan voivan kehittää au- ditoinnin kulkua kirjallis- ten ohjeistuksien suhteen.</i>			
Auditoinnin loppuraportti oli:	"kattava", "puutteelli- nen" tai "osittain virheel- linen"		
Auditointiin valmistava neuvonta kokonaisuudes- saan oli:	"		
Muu huomioitava asia:			

LIITE 6: AUDITOINTIOHJELMAPOHJA

Auditoinnin kohde:

Kohteen edustaja/t:

Kriteeri/t: Ekokompassin 10 kriteeriä

Auditoija/t: xxx xx (puh. xxx xxx xxxx)

Tekninen asiantuntija: xxx xx (puh. xxx xxx xxxx)

Ohjelma pv.kk.v viikoppäivä

Klo xx:xx Aloituspalaveri

Auditointiryhmän esittely

Läsnäolijoiden esittäytyminen

Arviointisuunnitelman esittely (+raportointi)

Lähtötietojen toteaminen

Arvioinnin kulun sopiminen

Salassapitosopimusten allekirjoitukset

Päätösneuvottelun vahvistaminen

Kohteen edustajien kysymykset

Yritysesittely

Klo xx:xx Havainnointi

Tähän kohtaan listaus suunnitelluista ja sovitusta tarkastuksista.

Xx:xx-xx:xx Katselmus esim. tuotannossa ja sovitut henkilöstön haastattelut.

Xx:xx Auditoijan itsenäinen yhteenveto, tai useamman auditoijan tai teknisen asiantuntijan yhteinen yhteenvetopalaveri.

Xx:xx Lopetuspalaveri

Yleisarvio kohteen ympäristöjärjestelmästä

Yhteenveto arvioinnissa havaituista puutteista

Kohteen edustajien kysymykset

Poikkeamalomakkeen allekirjoitus

Xx:xx Tilaisuuden päätös